

Załącznik do uchwały Nr 27/1247/19
Zarządu Województwa Kujawsko-
Pomorskiego z dnia 17 lipca 2019 r.

Kujawsko-Pomorski Program Pomocy Społecznej i Włączenia Społecznego na lata 2019–2020

TORUŃ, 2019

Wstęp.....	5
1. Diagnoza społeczna.....	6
1.1. Demografia województwa.....	6
1.2. Dochody mieszkańców.....	9
2. Obszary tematyczne ujęte w Programie.....	9
2.1. Korzystający z pomocy społecznej.....	9
2.2. Bezrobocie.....	16
2.3. Aktywizacja zawodowa.....	18
2.3.1. Osoby między 15 a 24 rokiem życia, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym.....	18
2.3.2. Rodzice i opiekunowie, powracający na rynek pracy.....	19
2.4. Ekonomia społeczna.....	20
2.5. Piecza zastępcza.....	21
2.6. Osoby starsze.....	26
2.7. Niepełnosprawność.....	29
2.8. Bezdomność.....	29
2.9. Kadra pomocy społecznej.....	31
2.10. Instytucjonalne zasoby pomocy i integracji społecznej.....	34
3. Stan realizacji projektów i przedsięwzięć podejmowanych przez ROPS w Toruniu (na dzień 31.12.2018 r.).....	35
4. Obszary wsparcia, pomocy i włączenia społecznego.....	37
4.1. „Rodzina w Centrum 2”.....	37
4.2. „Trampolina 2”.....	37
4.4. „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu”.....	37
4.5. „Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim”.....	38
4.6. Wojewódzki Program Doskonalenia Kadr Pomocy Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Profesja”.....	38
4.7. „Kooperacja – efektywna i skuteczna”.....	38
4.8. „Aktywna Mama, aktywny Tata”.....	38
4.9. „Wykluczenie – nie ma MOWy!” –.....	38
4.10. Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima”,.....	39

5.	Obszary, cele i działania	40
	OBSZAR STRATEGICZNY I: Wspieranie funkcjonowania rodziny.....	40
	Cel operacyjny Rozwój usług na rzecz rodziny i poprawa jej funkcjonowania	40
	OBSZAR STRATEGICZNY II: Aktywizacja, integracja oraz wsparcie osób niesamodzielnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	41
	Cel operacyjny 1. Rozwój usług na rzecz osób starszych.....	41
	Cel operacyjny 2. Aktywizacja i integracja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym	42
	Cel operacyjny 3. Aktywizacja zawodowa oraz powrót rodziców i opiekunów na rynek pracy.....	43
	Cel operacyjny 4. Rozwój pomocy dla osób z chorobą otępienną oraz wsparcie opiekunów faktycznych.	43
	Cel operacyjny 5. Ograniczanie zjawiska bezdomności.....	44
	OBSZAR STRATEGICZNY III: Rozwój sieci wsparcia kadr infrastruktury pomocy i integracji społecznej	45
	Cel operacyjny 1. Kształcenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej.....	45
	Cel operacyjny 2. Wzmacnianie i rozwój systemu wsparcia i współpracy kadr pomocy społecznej.....	45
	Cel operacyjny 3. Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego.....	46
	OBSZAR STRATEGICZNY IV: Rozwój i upowszechnianie badań i analiz w zakresie pomocy i integracji społecznej	47
	Cel operacyjny 1. Określenie potrzeb pomocy społecznej (środowiskowej i instytucjonalnej) oraz integracji społecznej w tym prowadzenie badań i analiz dotyczących zjawisk i problemów społecznych	47
	OBSZAR STRATEGICZNY V Rozwój ekonomii społecznej.....	48
	Cel operacyjny 1. Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej.....	48
6.	Finanse w obszarze podejmowanych działań	50
7.	Wdrażanie i monitorowanie programu	53

Wstęp

Zgodnie z zapisami ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, pomoc społeczna jest obszarem polityki społecznej państwa, mającym na celu umożliwienie osobom i rodzinom przewyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej i samorządowej, współpracujące w tym zakresie, na zasadzie partnerstwa, z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, Kościołem Katolickim, innymi Kościołami, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi. Działania realizowane w ramach pomocy społecznej służą zaspokojeniu podstawowych potrzeb człowieka oraz umożliwiają życie w godnych warunkach. Wsparcie osób i rodzin poprzez pomoc w usamodzielnieniu oraz integracji ze środowiskiem, umożliwia przeciwdziałanie trudnym sytuacjom życiowym. Organizując pomoc społeczną pamiętać należy również o istotnej roli włączenia społecznego, jako ważnego elementu w obszarze pomocy społecznej. Wobec powyższego, przeciwdziałanie niekorzystnym zjawiskom społecznym, a także prowadzenie działań ukierunkowanych na niwelowanie oraz ograniczanie tych zjawisk, stanowi jedno z najważniejszych zadań funkcjonującego systemu pomocy społecznej.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

1. Przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń.
2. Pracy socjalnej.
3. Prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej.
4. Analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej.
5. Realizacji działań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych.
6. Rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb¹.

Świadczenie usług z zakresu pomocy społecznej przez jednostki administracji samorządowej wszystkich szczebli jest obowiązkiem ustawowym. Konieczność sporządzenia programów przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu oraz pomocy społecznej jest warunkiem ustawowym zapisanym w art. 21 ustawy o pomocy społecznej. W myśl ustawy wyżej wymienione dokumenty są integralną częścią Strategii Polityki Społecznej oraz Strategii Rozwoju Województwa.

---

¹ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

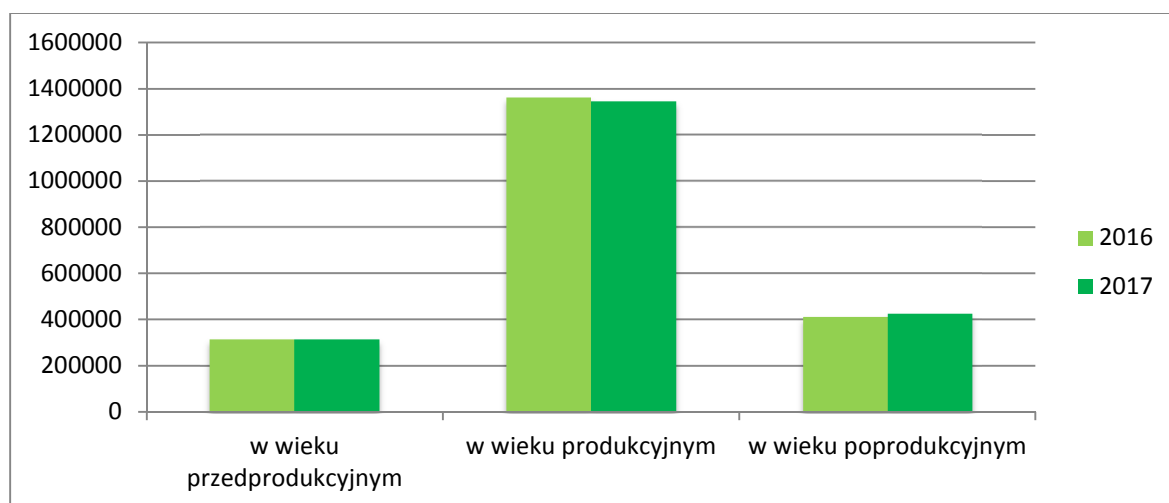
1. Diagnoza społeczna

1.1. Demografia województwa

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2017 wynosiła 2 082 944 co stanowi spadek względem roku poprzedniego o 983 osoby i sytuuje województwo na 10. pozycji na tle całego kraju. Najwyższy spadek liczby ludności względem roku 2016 nastąpił w powiecie m. Bydgoszcz i wynosił on 1 625 osób oraz w powiecie m. Włocławek (o 731 osób mniej). Odnotowano również wzrost liczby ludności w kilku powiatach, m.in. w powiecie bydgoskim liczba ludności między rokiem 2016 a 2017, wzrosła o 1 563 osoby oraz o 1 154 osoby w powiecie toruńskim. Liczba kobiet w ogólnej liczbie mieszkańców jest wyższa niż liczba mężczyzn. W 2016 roku kobiety stanowiły 51,6% ogółu mieszkańców województwa, a w roku 2017 – 51,5%.

Analizując sytuację demograficzną województwa pod względem ekonomicznych grup wieku zauważa się wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. W 2016 roku przedstawiciele tej grupy stanowili 411 659 osób, tj. 19,8% a w roku 2017 już 424 813 osoby, tj. 20,4%, co stanowi wzrost o 13 154 osoby, tj. o 3,2%. Przeważająca liczba osób w wieku poprodukcyjnym to kobiety zarówno w 2016, jak i 2017 roku. Współczynnik feminizacji wynosił 215 (liczba kobiet na 100 mężczyzn) w 2016 r. i 212 (liczba kobiet na 100 mężczyzn) w 2017 r. Demograficzne starzenie się społeczeństwa, wyrażające się większym udziałem osób starszych w strukturze ludności, stanowi istotne wyzwanie dla rozwoju regionu. W przyszłości skutkować będzie m.in. rosnącym zapotrzebowaniem na świadczenia zdrowotne i opiekuńcze dla tej grupy mieszkańców.

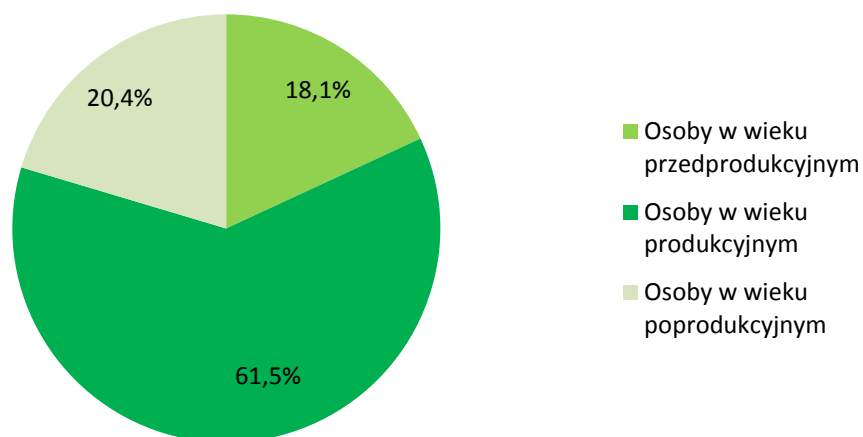
Wykres 1. Liczba ludności województwa kujawsko-pomorskiego według ekonomicznych grup wiekowych w latach 2016–2017.

Źródło: dane BDL GUS za lata 2016–2017

Ogólna struktura liczby mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego stanowi 18,1% osób w wieku przedprodukcyjnym, 61,5% osób w wieku produkcyjnym i 20,4% osób w wieku poprodukcyjnym.

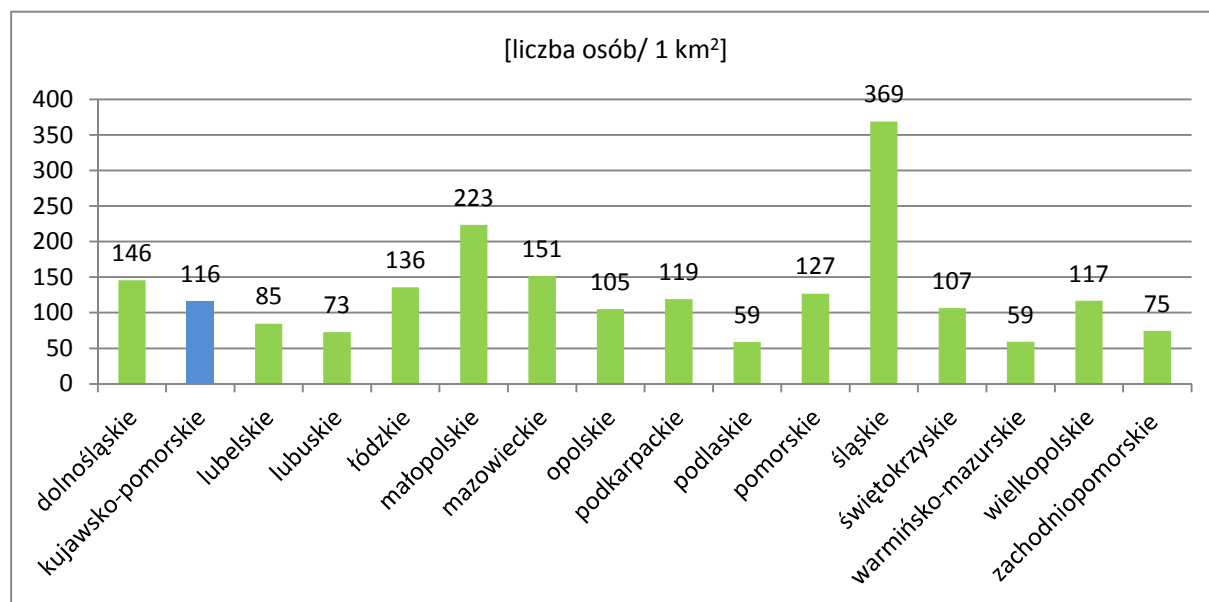
Wykres 2. Struktura ludności województwa kujawsko-pomorskiego według ekonomicznych grup wiekowych

Źródło: dane BDL GUS za 2017 rok

Istotną kwestią w procesie planowania pomocy społecznej i włączenia społecznego jest zagadnienie gęstości zaludnienia. Wskaźnik ten prezentuje liczbę mieszkańców przypadających na 1 km². Gęstość zaludnienia dla województwa kujawsko-pomorskiego w 2017 roku wynosiła 116 osób/ 1 km², plasując region na 7. miejscu w skali kraju.

Wykres 3. Gęstość zaludnienia w 2017 roku w województwach

Zródło: dane BDL GUS za rok 2017

Spośród wszystkich powiatów województwa kujawsko-pomorskiego najniższy wskaźnik gęstości zaludnienia w 2017 roku występował w powiatach: tucholskim (45 osób na 1 km²), sępoleńskim (52 osoby na 1 km²), grudziądzkim (55 osób na 1 km²), włocławskim (59 osób na 1 km²), lipnowskim (65 osób na 1 km²). Najwyższy wskaźnik gęstości zaludnienia w województwie kujawsko-pomorskim dotyczy miast na prawach powiatu: m. Bydgoszcz (2 002 osoby na 1 km²), m. Toruń (1 750 osób na 1 km²), m. Grudziądz (1 656 osób na 1 km²), m. Włocławek (1 325 osoby na 1 km²).

Kolejnym ważnym zagadnieniem jest wskaźnik przyrostu naturalnego. W województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten w roku 2017 był ujemny i wynosił -352 osoby. Najniższy wskaźnik przyrostu naturalnego odnotowano w m. Bydgoszczy (-446 osób), m. Włocławku (-373 osoby) oraz w powiecie inowrocławskim (-225 osób).

Istotnym czynnikiem wpływającym również na sytuację demograficzną regionu są migracje. W roku 2017 saldo migracji wewnętrznych² (różnica między napływem a odpływem ludności z danego obszaru w określonym czasie) przyjmowało wartości ujemne w regionie.

1.2. Dochody mieszkańców

Uwarunkowania funkcjonowania społeczeństwa są nierozdzielnie związane z czynnikami ekonomicznymi. W regionie kujawsko-pomorskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w roku 2016 wyniosło 3 672,98 zł. Najwyższe wartości odnotowano w powiatach: golubsko-dobrzyńskim, m. Włocławek, m. Bydgoszcz, m. Toruń. Wskaźnikiem odnoszącym się do sytuacji dochodowej mieszkańców jest wskaźnik dotyczący relatywnej granicy ubóstwa. Wskaźnik relatywnej granicy ubóstwa jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymywanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego³) był niższy niż granica ubóstwa relatywnego przyjęta na poziomie 50% średnich miesięcznych wydatków ustalonych na poziomie wszystkich gospodarstw domowych z uwzględnieniem tzw. oryginalnej skali ekwiwalentności OECD. Wskaźnik jest obliczany na podstawie *Badania budżetów gospodarstw domowych*. W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 roku wynosił on 14,4% co stanowi wzrost o 0,6 p.p. względem roku poprzedniego.

2. Obszary tematyczne ujęte w Programie

2.1. Korzystający z pomocy społecznej

Korzystającymi z pomocy społecznej są osoby i rodziny, które spełniają kryteria⁴ określone w ustawie o pomocy społecznej (w tym kryterium dochodowe, które od 1 października 2018 wynosi 701 zł dla osoby samotnie gospodarującej, 528 zł dla osoby w rodzinie). W 2017 roku świadczeniami pomocy społecznej objęto 73 296 rodzin i gospodarstw jednoosobowych co stanowi łącznie 172 283 osoby⁵. Wskaźnik deprywacji lokalnej, który liczony jest jako liczba korzystających z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców, w 2017 roku wyniósł

---

² W ramach migracji wewnętrznych wyróżnia się migracje: międzywojewódzkie - przemieszczenia ludności z jednego województwa do innego; wewnątrzwojewódzkie - zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego województwa; międzypowiatowe - przemieszczenia ludności z jednego powiatu do innego; wewnątrzpowiatowe - zmiany miejsca zamieszkania w obrębie tego samego powiatu. (Źródło: BDL GUS).

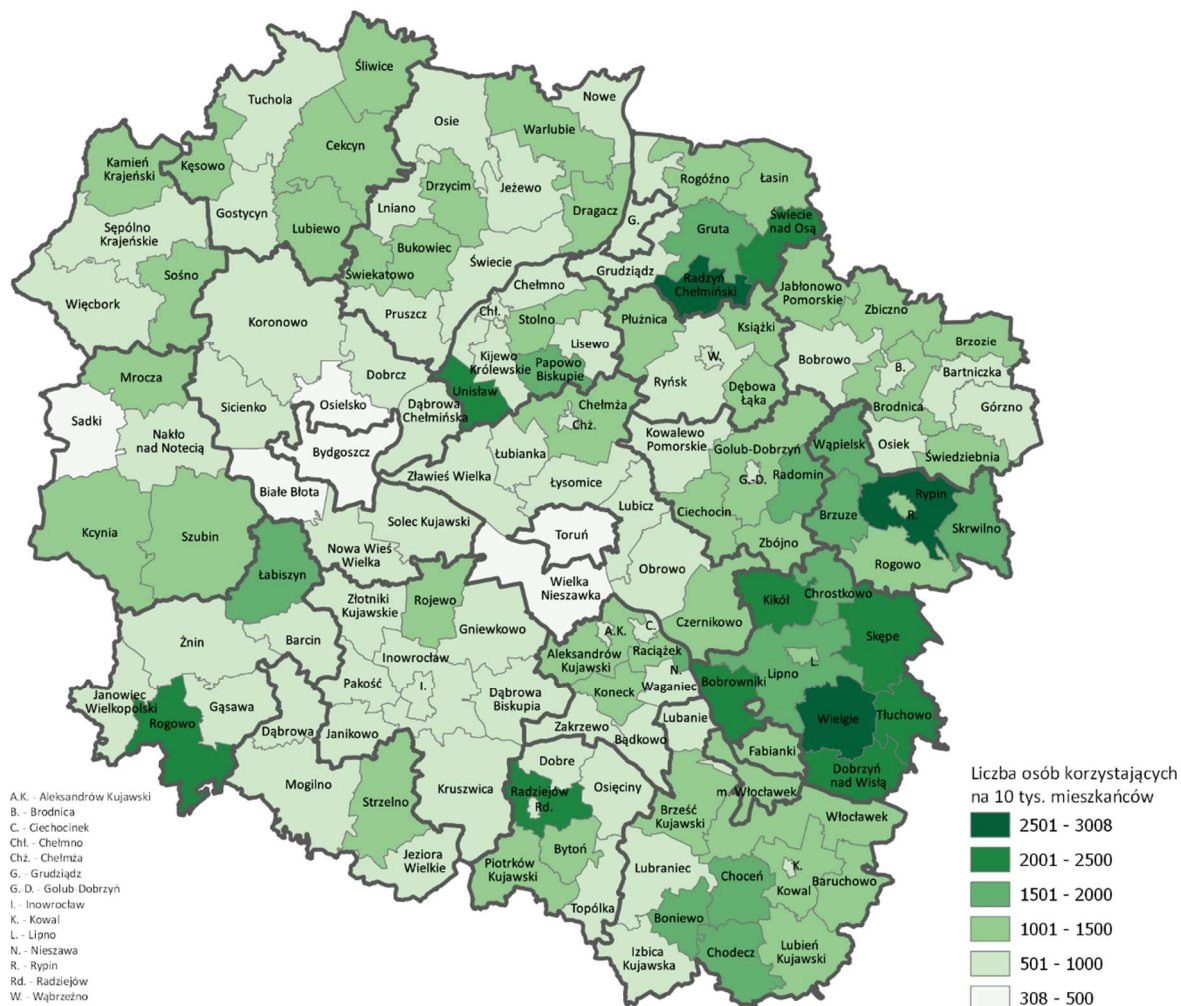
³ <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/3215,pojecie.html> [dostęp online:] 14.03.2019 r.

⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

⁵ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018, s. 11.

827. Najmniej korzystna sytuacja od lat utrzymuje się w gminach położonych we wschodniej i południowo-wschodniej części województwa. Najlepszą sytuację odnotowuje się w: Bydgoszczy (308), gminie Białe Błota (342) oraz w Toruniu (436), natomiast najwyższy wskaźnik deprivacji lokalnej zaobserwowano w gminach wiejskich: Wielgie (3 008) i Ryplin (2 822) oraz w gminie miejsko-wiejskiej Radzyń Chełmiński (2 523).

Ryc. 1. Korzystający z pomocy społecznej na 10 tys. mieszkańców w 2017 r. wg gmin

Źródło: opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017 i danych BDL GUS (w zakresie liczby ludności za 2016 r.), opracowanie graficzne KPBPPIR Oddział w Bydgoszczy, (*Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017*)

Głównymi powodami otrzymywania świadczeń są: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych⁶.

⁶ Należy zaznaczyć, iż w jednej rodzinie może występować jednocześnie kilka powodów, które uprawniają do korzystania ze świadczeń pomocy społecznej.

Z powodu ubóstwa w roku 2017 z pomocy społecznej korzystało 66% świadczeniobiorców, co stanowi 113 690 osób. Największy odsetek korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa odnotowano w gminach wiejskich: Rypin (100%), Skrwilno (97%), Lipno (96,3%) oraz gminie miejsko-wiejskiej: Radzyń Chełmiński (96,2%), najmniejszy natomiast w gminie miejsko-wiejskiej Górzno (3,8%) i gminach wiejskich: Wielgie (3,9%) oraz Strzelno (4,2%). W gminach Bobrowniki i Osiek nie wykazano żadnej osoby korzystającej z pomocy z powodu ubóstwa. Kolejnym najczęstszym powodem korzystania z pomocy społecznej było bezrobocie. W 2017 roku grupa korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia wynosiła 60% (tj. 103 231 osób). Największy odsetek świadczeniobiorców z powodu bezrobocia odnotowany został w gminie wiejskiej Chocień (88,1%), gminie miejsko-wiejskiej Brześć Kujawski (83,5%), w gminie miejskiej Chełmża (82,2%). Najmniej korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia odnotowano w gminach wiejskich: Świekatowo (17,0%), Rypin (23,1%) oraz Rogowo (powiat rypiński) (28,5%). Liczbę korzystających z pomocy społecznej według najczęściej wskazywanych powodów w roku 2017 prezentuje poniższa tabela:

Tabela 1. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 roku wg powodu otrzymywania świadczeń

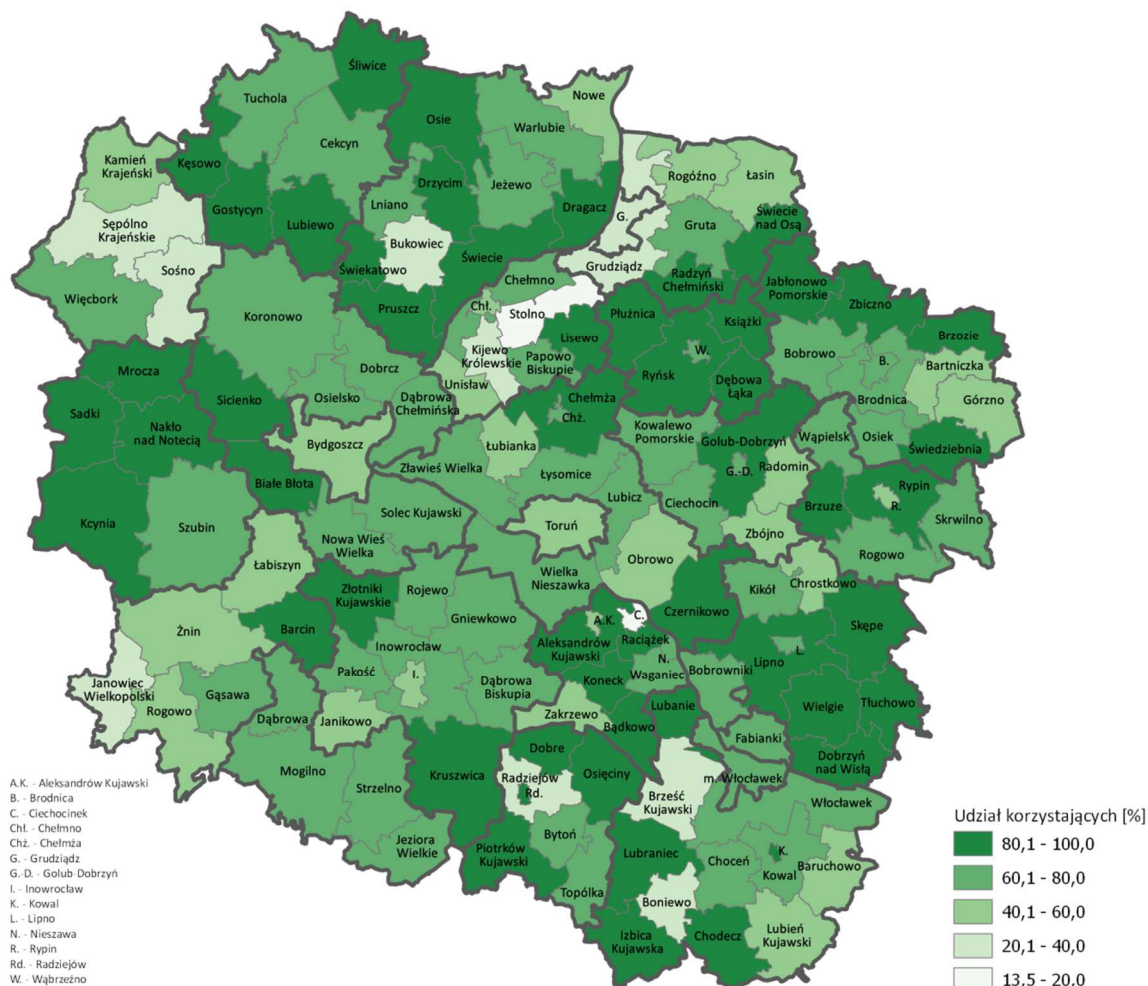
Powody korzystania z pomocy społecznej	Liczba osób korzystających
Ubóstwo	113 690
Bezrobocie	103 231
Niepełnosprawność	50 036
Długotrwała lub ciężka choroba	47 728
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	37 501
Alkoholizm	8 836
Narkomania	475

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018.

Wśród osób, korzystających z pomocy społecznej, wyodrębnić można grupę rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej (tj. 36 miesięcy i więcej). W 2017 roku

rodziny te stanowiły liczbę 48 453⁷. Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 roku obrazuje poniższa mapa.

Ryc. 2 Udział osób długotrwale korzystających z pomocy społecznej w 2017 r. wg gmin

Źródło: Opracowanie własne ROPS w Toruniu na podstawie OZPS za rok 2017 oraz Materiału uzupełniającego OZPS za rok 2017, opracowanie graficzne KPBPPiR Oddział w Bydgoszczy, (*Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017*)

W 2017 roku największy udział długotrwale korzystających z pomocy społecznej (100%) cechował gminę miejsko-wiejską Izbica Kujawska oraz gminy wiejskie: Brzuze, Drzycim, Gostycyn, Izbica Kujawska, Książki, Radziejów, Sicienko, Wielgie oraz Zbiczno. Najmniejszy udział odnotowano w gminie wiejskiej Stolno (13,5%) i gminie miejskiej Ciechocinek (18,4%).

⁷ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018. s 11.

Oprócz finansowych (pieniężnych) form świadczeń z pomocy społecznej udzielanych rodzinom ustawa o pomocy społecznej przewiduje również świadczenia niepieniężne. Jednym z takich rodzajów wsparcia jest praca socjalna, mająca na celu poprawę funkcjonowania osób i rodzin w środowisku społecznym oraz wzmacnianie lub odzyskiwanie zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie. Taką formą pomocy w 2017 roku objętych zostało ponad 80 tys. rodzin, co w porównaniu z rokiem poprzednim oznacza wzrost o blisko 16%. Najwięcej rodzin zostało objętych pracą socjalną na terenie miast: Bydgoszcz (9 225), Włocławek (6 108), Toruń (5 429), a także w powiatach: inowrocławskim (5 469) i lipnowskim (5 167).

Praca socjalna może być prowadzona w oparciu o kontrakt socjalny. Kontrakt socjalny jest pisemną umową zawartą z osobą ubiegającą się o pomoc, określającą uprawnienia i zobowiązania stron umowy, w ramach wspólnie podejmowanych działań zmierzających do przezwyciężenia trudnej sytuacji życiowej osoby lub rodzin⁸. W roku 2017 w regionie zawarto 3 714 kontraktów socjalnych.

Według danych z *Oceny Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2017 rok* 77 ośrodków pomocy społecznej wskazało, że na terenie ich gmin realizowane było poradnictwo specjalistyczne. Objętym nim było blisko 6 tys. rodzin (czyli blisko o 2 tys. mniej aniżeli w 2016 roku) co daje 8,7% ogółu rodzin objętych pomocą społeczną. Analizując zróżnicowanie w tym zakresie w gminach poszczególnych powiatów i miastach na prawach powiatów można wskazać, iż na terenie powiatu golubsko-dobrzyńskiego żaden ośrodek pomocy społecznej nie udzielał porad prawnych, psychologicznych, rodzinnych i innych. Najwyższy odsetek rodzin objętych poradnictwem specjalistycznym odnotowano w mieście Grudziądzu (18,3%) oraz w gminach powiatu sępoleńskiego (19,3%), brodnickiego (17,5%), nakielskiego (16,8%), najniższy natomiast w powiatach: grudziądzkim (0,2%) i radziejowskim (0,8%).

---

⁸ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

Tabela 2. Poradnictwo specjalistyczne wykazane przez OPS w gminach województwa kujawsko-pomorskiego

Rodzaj wskaźnika	2014	2015	2016	2017	Wartość max (powiat)	Wartość min (powiat)
	Wartość ogółem (województwo)					
Liczba ośrodków pomocy społecznej, które wykazały realizację poradnictwa specjalistycznego	83	81	82	77	X	X
Odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej objętych poradnictwem specjalistycznym wykazanym przez ośrodki pomocy społecznej	9,9%	10,4%	10,0%	8,7%	19,3% (p. sępoleński)	0,2% ⁹ (p. grudziądzki)

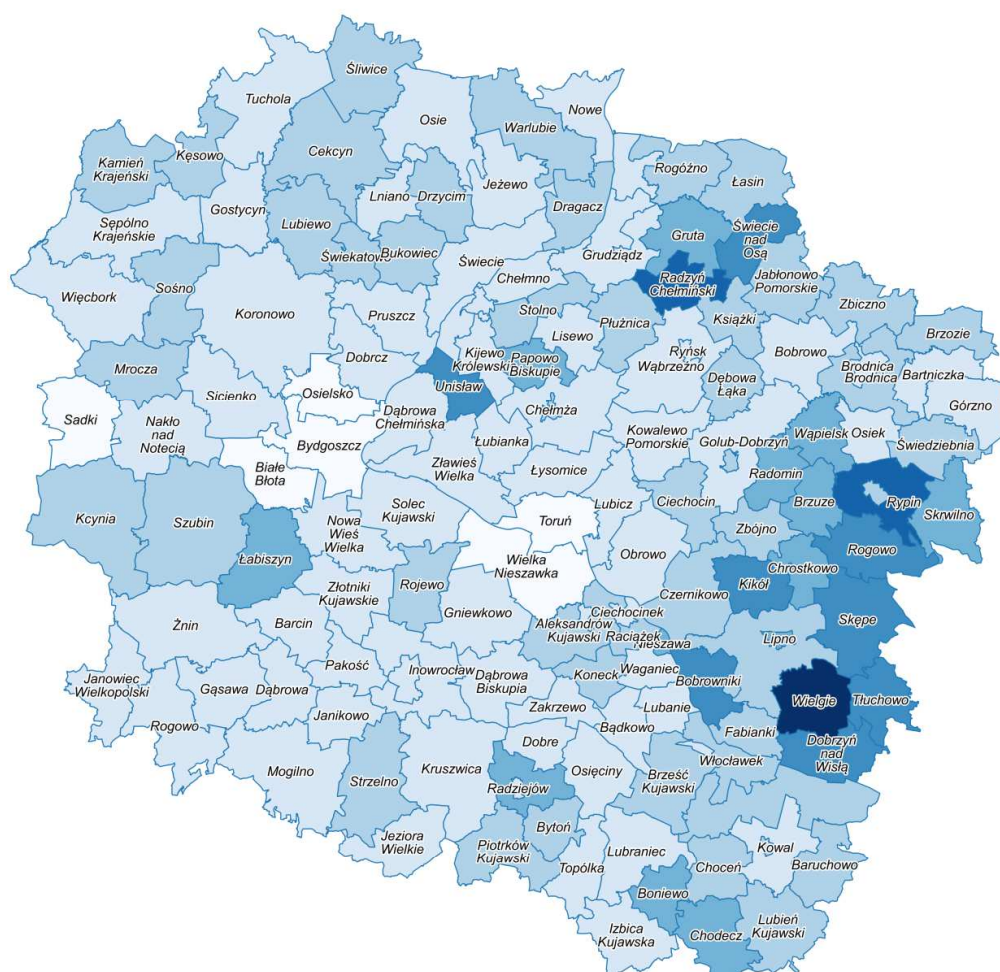
Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2017 rok*, Toruń 2018)

Ogólną sytuację korzystania z pomocy społecznej prezentuje poniższa mapa natężenia korzystania z pomocy społecznej w podziale na gminy.

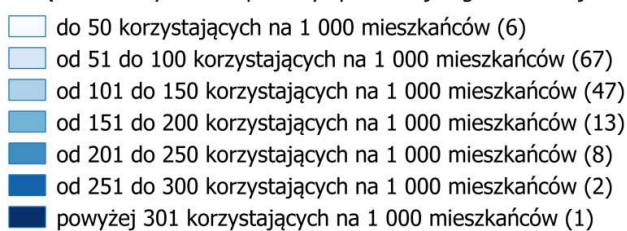
⁹ Wśród minimalnych wartości wskaźnika nie uwzględniono powiatu golubsko-dobrzyńskiego, na terenie którego nie realizowano żadnego poradnictwa specjalistycznego.

Ryc. 3. Natężenie korzystania z pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2017 roku

Natężenie korzystania z pomocy społecznej w gminach województwa kujawsko-pomorskiego w 2017 roku

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Istotną kwestią pracy z osobami korzystającymi z pomocy społecznej jest współdziałanie instytucji wielu sektorów. Dotychczasowe działania, jakie podejmowano w obszarze współpracy międzysektorowej, skupiały się głównie na współdziałaniu instytucji pomocy i integracji społecznej z instytucjami rynku pracy (z wyjątkiem problematyki przemocy w rodzinie), i nakierowane były głównie na aktywizację osób zagrożonych wykluczeniem

społecznym. Takie działanie było jednostronnym kierunkiem oddziaływania na sytuację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, często z pominięciem konieczności likwidacji innych istotnych dziedzin życia, czyli edukacji, kultury, stanu zdrowia, itp.). Głównym działaniem interwencji była aktywność zawodowa.

Doświadczenia w realizacji projektów w ramach PO KL pokazują, że przygotowanie osób pozostających w trudnej sytuacji życiowej (będących wykluczonymi lub zagrożonych wykluczeniem społecznym) do wypełniania ról na rynku pracy, a także przygotowanie ich do aktywnego włączenia w życie lokalnych społeczności (spełnianie ról rodzinnych, sąsiedzkich i społecznych), wymaga często dłuższego procesu interwencji oraz jej wielowymiarowości (rozumianej jako oddziaływania wielosektorowe).

Uzyskanie pozytywnych efektów takiej interwencji wymaga wzmocnienia nie tylko roli pracownika socjalnego, ale także opracowania takich modeli współpracy instytucjonalnej, które pozwolą mu włączyć zasoby innych sektorów – edukacji, ochrony zdrowia, kultury, sportu i rekreacji, itd., w proponowane programy oddziaływań, pomocy i wsparcia.

Wypracowanie modeli kooperacji powinno zostać oparte na zasadzie podmiotowego traktowania osób i rodzin, czyli budowania więzi współpracy przez instytucje w momencie uzyskania sygnału od środowiska osób/ rodzin, które uznają potrzebę wsparcia i pomocy oraz zgłoszą ją do instytucji pomocy i integracji społecznej (ośrodków pomocy społecznej).

Właściwe podejście do realizowania zadań polityki społecznej wymaga, aby modele kooperacyjne umożliwiły nie tylko nawiązanie współpracy instytucji działających lokalnie, ale przede wszystkim umożliwiły pracownikom socjalnym opracowanie programów wsparcia i pomocy z wykorzystaniem zasobów i potencjału instytucji oraz organizacji. Takie podejście, w efekcie budowania relacji, ma szansę wytworzyć w środowisku zwyczaj oparty o współpracę, zaufanie i społeczną wrażliwość (np. zajęcia rekreacyjne w obiektach sportowych lub udział w imprezach kulturalnych na preferencyjnych warunkach dla osób/ rodzin objętych wsparciem systemu pomocy społecznej).

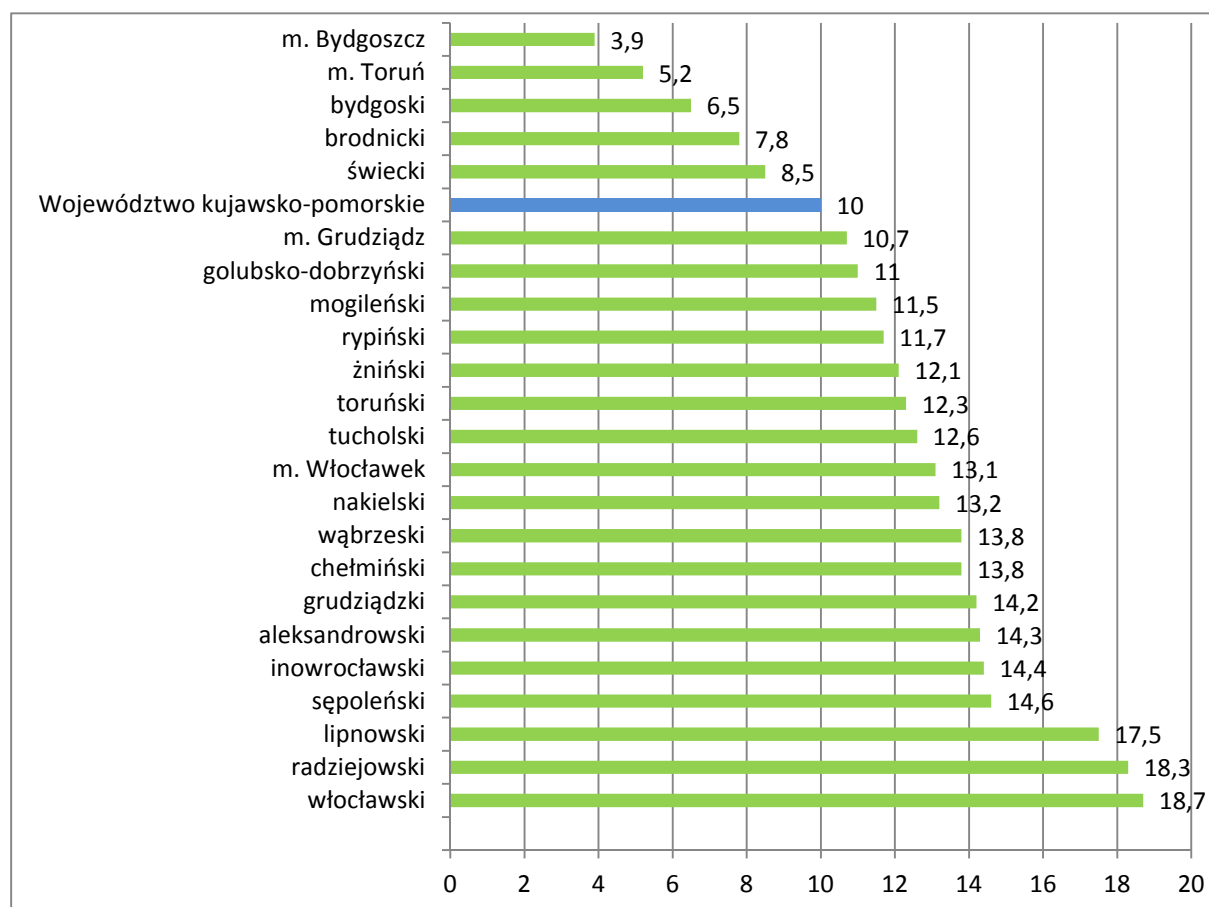
2.2. Bezrobocie

Sytuacja na rynku pracy to jeden z istotnych czynników wpływających na rozmiar potrzeb w zakresie pomocy społecznej. Według danych WUP w Toruniu stopa bezrobocia rejestrowanego w 2017 roku w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 10,0%, dla kraju stopa bezrobocia wynosiła 6,6%. W skali kraju województwo kujawsko-pomorskie znajduje się na drugiej pozycji wśród województw z najwyższą stopą bezrobocia rejestrowanego. Najniższa stopa bezrobocia rejestrowanego w naszym województwie była

w Bydgoszczy (3,9%) oraz w Toruniu (5,2%), natomiast najwyższa w powiatach: lipnowskim (17,5%), radziejowskim (18,3%) i włocławskim (18,7%)¹⁰.

Wykres 4. Stopa bezrobocia rejestrowanego w województwie kujawsko-pomorskim

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Wedle danych WUP w Toruniu z 31.12.2017 r. w regionie kujawsko-pomorskim pozostawało 81 543 zarejestrowanych bezrobotnych. Ten stan plasuje województwo na czwartym miejscu w skali kraju. W odniesieniu do roku 2016 liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 98 522. W 2017 r. utrzymywał się wysoki udział grup, którym najtrudniej było znaleźć pracę. Osoby posiadające status będących w szczególnej sytuacji na rynku pracy¹¹ stanowiły 86,7%. W tejże grupie najliczniej reprezentowani byli długotrwale bezrobotni (60,2% ogółu

¹⁰ Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, *Regionalny Plan Działań na Rzecz Zatrudnienia*, Toruń 2018.

¹¹ Jako osoby o szczególnej sytuacji na rynku pracy rozumie się osoby do 30 roku życia, długotrwale bezrobotni, osoby powyżej 50 roku życia, korzystający ze świadczeń pomocy społecznej, osoby posiadające co najmniej jedno dziecko do 6 roku życia, osoby posiadające co najmniej jedno dziecko niepełnosprawne do 18 roku życia, niepełnosprawni, osoby poszukujące pracy niepozostające w zatrudnieniu lub niewykonujące innej pracy zarobkowej opiekunowie osoby niepełnosprawnej, z wyłączeniem opiekunów lub niewykonujących innej pracy pobierających świadczenie pielęgnacyjne lub specjalny zasiłek opiekuńczy na podstawie przepisów o świadczeniach rodzinnych, lub zasiłek dla opiekuna na podstawie przepisów o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów (por. Ustawa z dn. 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy).

bezrobotnych). Zaobserwowano również wzrost udziału kobiet w strukturze osób bezrobotnych. W 2017 r. wynosił on 59,9% i stanowiło to wzrost o 2,4 p.p. w stosunku do roku 2016. Kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka stanowiły 21,3%. Zmniejszył się natomiast odsetek osób bezrobotnych do 30 roku życia. Wynosił on 25,8% i spadł o 2,3 p.p. w porównaniu z rokiem 2016.

2.3. Aktywizacja zawodowa

2.3.1. Osoby między 15 a 24 rokiem życia, ze szczególnym uwzględnieniem młodzieży objętej sądowym środkiem wychowawczym

Osoby w wieku do 24 lat stanowią jedną z najmniej licznych grup aktywnych zawodowo na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Współczynnik aktywności zawodowej wskazuje, iż aktywność osób w tym wieku na rynku pracy wynosi zaledwie 38,6%. Co istotne, najniższy poziom aktywności zawodowej w regionie stanowiły osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym – 17,6%. Osoby te stanowiły również najwyższy odsetek ludności biernej zawodowo – 35,7%. Znaczący był również udział w tej grupie osób do 24 roku życia – aż 18,1% ogólnej liczby biernych zawodowo. Także wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 15-24 jest jednym z najniższych ze wszystkich grup wiekowych – kształtującym się na poziomie 31,8% (BAEL 2017). Jednocześnie warty uwagi jest fakt, iż na koniec I półrocza 2017 roku w rejestrach PUP województwa kujawsko-pomorskiego pozostawało 23 042 osób bezrobotnych do 30. roku życia; w tej kategorii mieszczą się także osoby do 24 lat, których w wymienionym okresie zarejestrowano 16 589¹². Powyższe dane wskazują na ogromny problem młodych ludzi z wejściem na rynek pracy. W jeszcze trudniejszej sytuacji są osoby zagrożone wielokrotnym wykluczeniem społecznym, mające jednocześnie, mimo młodego wieku, konflikt z prawem, co przekłada się na objęcie ich sądowym środkiem wychowawczym. Dane własne Sądów Okręgowych w Toruniu, Włocławku i Bydgoszczy (stan na dzień 30.06.2017) wskazywały, iż w 2016 r. w województwie 2 765 nieletnich było objętych środkiem wychowawczym, m.in. nadzorem kuratora. Sądy Okręgowe nie prowadzą statystyk z podziałem na płeć, jednak kuratorzy okręgowi zgodnie twierdzą, iż wśród tej młodzieży przeważają chłopcy, co potwierdzają dane dotyczące uczestników projektu „Trampolina”, gdzie 66% chłopcy, a 34% stanowiły dziewczęta (w okresie 1.09.2016 r.-30.08.2018 r.)

---

¹² Rynek pracy w WKP w I półroczu 2017 roku, X 2017 r.

Według danych na dzień 31.03.2017 r. w regionie kujawsko-pomorskim znajdowało się 6 placówek, w których przebywała młodzież z m.in. problemami niedostosowania społecznego: 5 Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych oraz 1 Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii. Zgodnie z danymi otrzymanymi od ww. MOW/ MOS na terenie województwa przebywają 254 osoby (stan na 30.09.2017, dane własne MOW/ MOS), w tym 57% chłopców i 43% dziewcząt. Sondaż przeprowadzony przez Wydział Resocjalizacji i Socjoterapii Ośrodka Rozwoju Edukacji w Warszawie pokazał, że do głównych przyczyn umieszczenia młodzieży w MOW/ MOS należy: nierealizowanie obowiązku szkolnego lub nauki (83,8%), naruszenie zasad współżycia społecznego (62,7%), stosowanie środków psychoaktywnych (59,8%), popełnienie czynów zabronionych i karalnych (51,3%), agresja i przemoc (46,2%), ucieczki z domu i włóczęgostwo (42,1%).

2.3.2. Rodzice i opiekunowie, powracający na rynek pracy

Według Kujawsko-Pomorskiego Regionalnego Obserwatorium Terytorialnego obszar całego województwa uznany został jako deficytowy i wymagający interwencji w zakresie zapewnienia opieki nad dziećmi do lat 3¹³. W ostatnich 10 latach (2007-2016) liczba dzieci w wieku do lat 3 w województwie kujawsko-pomorskim pozostawała na poziomie zbliżonym do 60 tys. W 2016 roku, po raz pierwszy od 5 lat, wzrosła liczba dzieci w tym wieku (o 187 osób, tj. wzrost o 0,3% w stosunku do roku 2015).

Według Banku Danych Lokalnych GUS, w ciągu ostatnich 5 lat na terenie województwa zwiększyła się liczba placówek, głównie żłobków i klubów dziecięcych. Natomiast na poziomie zbliżonym do lat poprzednich pozostała liczba oddziałów żłobkowych zajmujących się opieką nad dziećmi do 3 lat. W 2016 roku, na 144 jednostki samorządu terytorialnego, tylko w 31 funkcjonowało 68 żłobków, 3 oddziały żłobkowe oraz 23 kluby dziecięce, w których łącznie dysponowały 3 544 miejscami (wzrost o 402 miejsca, tj. o 12,8%, w stosunku do roku 2015, wówczas dostępne były 3 142 miejsca). W ciągu roku łącznie w tych placówkach przebywało 5 042 dzieci, tj. wzrost o 7,4% więcej niż w roku 2015. Wtedy objęto opieką 4 696 dzieci. Na koniec 2016 roku w placówkach opieki nad dziećmi do 3 lat przebywało 3 273 dzieci. Przerwa w pracy zawodowej związana z urodzeniem/ wychowaniem dziecka oddziałuje na aktywność zawodową rodzica i wpływa na dezaktualizację wiedzy wykorzystywanej w pracy zawodowej. To z kolei powoduje narastający lęk i frustrację, a w konsekwencji przyczynia się do braku powrotu na rynek pracy

---

¹³ Kujawsko-Pomorskie Regionalnego Obserwatorium Terytorialne, *Opieka nad dziećmi do lat 3 w województwie kujawsko-pomorskim 2016*, s. 14.

lub nieudanego powrotu. Kobiety częściej niż mężczyźni są zagrożone bezrobociem długotrwałym. Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Toruniu w 2017 r. ogólna liczba długotrwanie bezrobotnych w naszym województwie wynosiła 49 071 osób, co stanowiło 60,2 % ogółu bezrobotnych. W populacji długotrwanie bezrobotnych, odnotowano 32 107 kobiet (tj. 65 %) ¹⁴. Kobietom trudniej jest powrócić do pracy zwłaszcza po dłuższej przerwie związanej z urlopem macierzyńskim, rodzicielskim bądź wychowawczym.

W trudniejszej sytuacji są również kobiety poszukujące pracy po raz pierwszy. W 2017 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego było 753 tys. osób biernych zawodowo. Stanowili oni 42,6% ogółu mieszkańców regionu. W Polsce odsetek wynosił 40,6%. Pod względem odsetka omawianej grupy województwo zajęło 3 miejsce w kraju (na pierwszym miejscu było województwo śląskie – 44%, na drugim zachodniopomorskie – 43,1%). Warto podkreślić fakt, że jako przyczynę bierności zawodowej w 2017 r. najczęściej wskazywano emeryturę (367 tys. osób, tj. 48,7%), obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu (126 tys. osób, tj. 16,7%), uzupełnienie kwalifikacji (124 tys. osób, tj. 16,5%) oraz niepełnosprawność (102 tys. osób, tj. 13,5%). Znacznie mniej pozostało osób, które jako przyczynę podały niemożność znalezienia pracy (15 tys. tj. 2%) i wyczerpanie znanych możliwości poszukiwania pracy (12 tys. tj. 1,6%) ¹⁵.

2.4. Ekonomia społeczna

Znaczący wpływ na zwiększanie potencjału włączenia społecznego odgrywa ekonomia społeczna. Jest to sfera aktywności obywatelskiej i społecznej, która przez działalność gospodarczą i działalność pożytku publicznego służy: integracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych marginalizacją społeczną, tworzeniu miejsc pracy, świadczeniu usług społecznych użyteczności publicznej (na rzecz interesu ogólnego) oraz rozwojowi lokalnemu ¹⁶. W ramach ekonomii społecznej działają organizacje pozarządowe, podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz posiadające osobowość prawną koła gospodyń wiejskich, a także spółdzielnie pracy. W skład sektora ekonomii społecznej wchodzi również

---

¹⁴ Wojewódzki Urząd Pracy w Toruniu, *Bezrobotne kobiety w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 roku*, Toruń 2018 r. s. 69.

¹⁵ *Analiza sytuacji społeczno-ekonomicznej województwa kujawsko-pomorskiego w obszarach oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2015-2017*, Toruń 2018 r.

¹⁶ Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej do 2023 roku. Ekonomia Solidarności Społecznej*, Warszawa 201, str. 10.

tzw. podmioty ekonomii solidarnej, których podstawowym celem jest aktywizacja zawodowa i integracja społeczna, w tym reintegracja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, oraz rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Do podmiotów tych zalicza się przedsiębiorstwa społeczne (status przedsiębiorstwa społecznego mogą otrzymać podmioty ekonomii społecznej, które prowadzą działalność gospodarczą lub odpłatną pożytku publicznego, aktywizują zawodowo osoby trudnozatrudnialne, nie prywatyzują zysku lub nadwyżki bilansowej i są zarządzane w sposób partycypacyjny), spółdzielnie socjalne oraz spółdzielnie inwalidów i niewidomych, zakłady pracy chronionej oraz jednostki reintegracyjne (jednostki aktywizujące osoby niepełnosprawne – Warsztaty Terapii Zajęciowej, Zakłady Aktywności Zawodowej oraz jednostki zatrudnienia socjalnego aktywizujące osoby wykluczone społecznie – Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej).

W 2017 roku w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowane były następujące podmioty ekonomii społecznej (stan na 31.12.2017 r.)¹⁷:

- spółdzielnie socjalne – 79¹⁸,
- centra integracji społecznej – 4,
- kluby integracji społecznej – 21,
- zakłady aktywności zawodowej – 9,
- warsztaty terapii zajęciowej – 36,
- organizacje pozarządowe – ok. 4400.

2.5. Piecza zastępcza

Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. 2018 poz. 998 z późn. zm.) nakłada na powiaty obowiązek zapewnienia dzieciom czasowej opieki i wychowania, w przypadkach niemożności sprawowania jej przez rodziców, poprzez organizację funkcjonowania systemu pieczy zastępczej, który może być realizowany w formie rodzinnej lub instytucjonalnej, tj. poprzez umieszczanie dziecka w całodobowych placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Ustawa zakłada, iż pobyt dziecka w pieczy

---

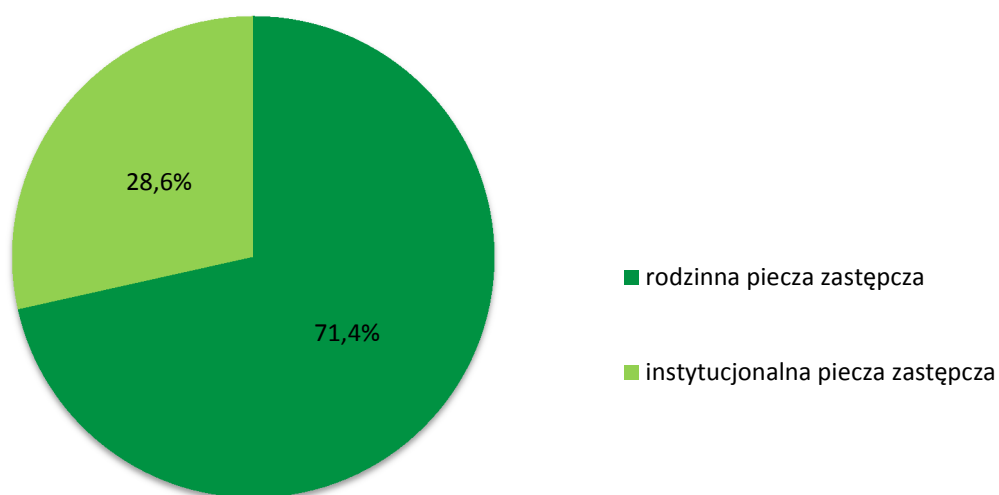
¹⁷ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Sprawozdanie z realizacji w 2017 roku Kujawsko-Pomorskiego Programu na Rzecz Ekonomii Społecznej do roku 2020*, Toruń 2018, str. 5.

¹⁸ Osiem z tych spółdzielni jest w stanie likwidacji (źródło: KRS 2017 r.).

zastępczej jest tymczasowy, do momentu uregulowania sytuacji życiowej jego rodziny, ale zdarza się, iż trwa on nawet do okresu osiągnięcia pełnoletności.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2017 roku w pieczy zastępczej przebywało ogółem 4 619 dzieci, w tym w rodzinnej pieczy zastępczej 3 297 dzieci, natomiast w instytucjonalnej pieczy zastępczej przebywało 1 322 dzieci¹⁹.

Wykres 5. Odsetek dzieci w pieczy zastępczej w województwie kujawsko-pomorskim (stan na 2017 r.)

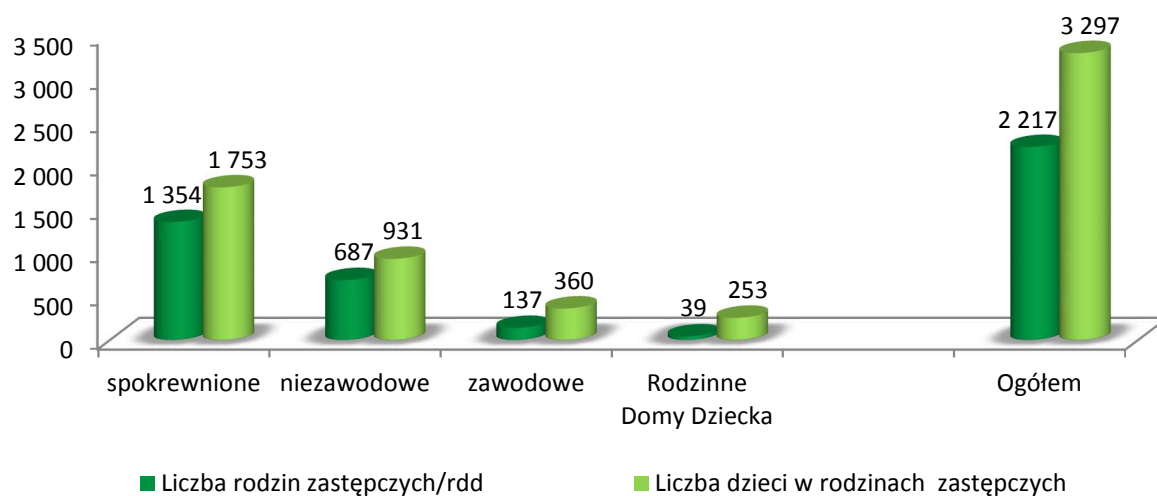

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Rodzinna piecza zastępcza sprawowana jest w przypadku niemożności zapewnienia dziecku bezpieczeństwa i opieki przez rodziców, gdy dziecko zostaje umieszczone w rodzinie zastępczej lub rodzinnym domu dziecka. W tym czasie prowadzona jest praca z rodziną biologiczną ukierunkowana na umożliwienie powrotu dziecka do rodziców. Rodzina zastępcza zapewnia opiekę i wychowanie dzieciom pozbawionym całkowicie lub częściowo opieki rodzicielskiej, również w przypadku dzieci niedostosowanych społecznie.

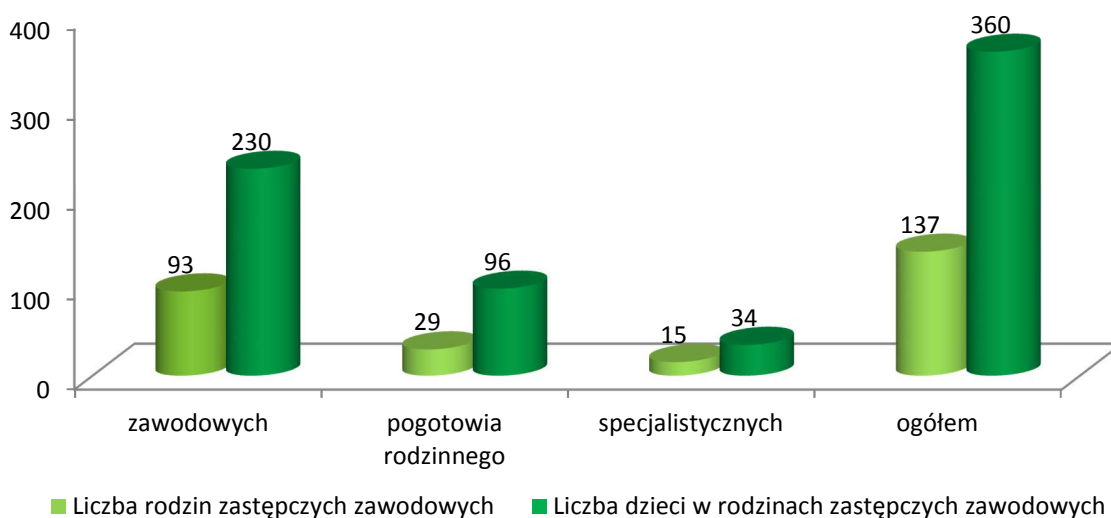
¹⁹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018, s. 28.

Wykres 6. Rodzinna piecza zastępcza w województwie kujawsko-pomorskim (stan na 2017 r.)

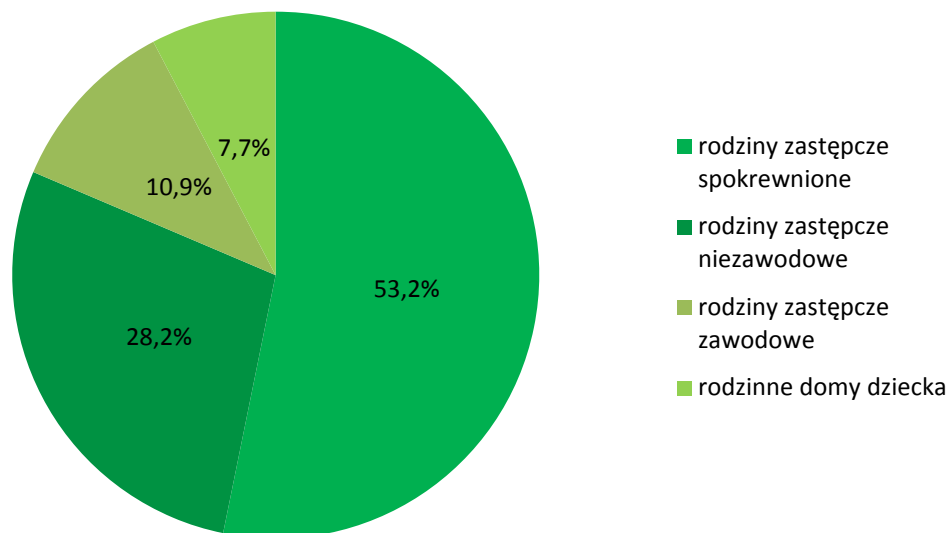
Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Wykres 7. Rodziny zastępcze zawodowe w województwie kujawsko-pomorskim (stan na 2017 r.)

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Wykres 8. Odsetek dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej w województwie kujawsko-pomorskim (stan na 2017 r.)

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za rok 2017*, Toruń 2018 r.

Instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest w przypadku, gdy dziecko zostaje umieszczone w placówce opiekuńczo-wychowawczej, w regionalnej placówce opiekuńczo-terapeutycznej lub interwencyjnym ośrodku preadopcyjnym. Celem działania instytucjonalnej pieczy zastępczej jest jak najlepsze zabezpieczenie dobra dziecka w sytuacji, gdy nie może być ono umieszczone w rodzinnej pieczy zastępczej. Zgodnie z przepisami ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z dnia 9 czerwca 2011 r. (Dz. U. 2018 poz. 998 z późn. zm.), placówki opiekuńczo-wychowawcze zobowiązane są zapewnić dzieciom całodobową opiekę i wychowanie.

Wyróżnia się następujące rodzaje placówek opiekuńczo-wychowawczych: socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne oraz rodzinne. Placówka opiekuńczo-wychowawcza może łączyć działania interwencyjne, socjalizacyjne i inne działania na rzecz pomocy dziecku i rodzinie, przyjmując formę placówki wielofunkcyjnej.

We wszystkich typach placówek opiekuńczo-wychowawczych (socjalizacyjnych, interwencyjnych lub specjalistyczno-terapeutycznych) umieszczane są dzieci powyżej 10. roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie.

Tabela 3. Piecza instytucjonalna w województwie kujawsko-pomorskim/ rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych (stan na wrzesień 2017 r.)

Placówki opiekuńczo-wychowawcze	Liczba placówek	Liczba miejsc w placówkach
socjalizacyjne	47	843
interwencyjne	4	80
łączące zadania (socjalizacyjne, interwencyjne, specjalistyczno-terapeutyczne)	9	238
rodzinne	10	75
Ogółem	70	1 236

Źródło: Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki w Bydgoszczy, *Rejestr placówek opiekuńczo-wychowawczych 2017 r.*

W 2017 roku funkcjonowało ogółem **70** placówek (liczba miejsc to 1 236):

- placówki do 14 dzieci – **35**
- placówki powyżej 14 dzieci – **25**
- placówki typu rodzinnego – **10**

W placówkach opiekuńczo-wychowawczych są umieszczane dzieci powyżej 10 roku życia, wymagające szczególnej opieki lub mające trudności w przystosowaniu się do życia w rodzinie, natomiast umieszczenie dziecka poniżej 10 roku życia w tego typu placówce jest możliwe w wyjątkowych sytuacjach, szczególnie gdy przemawia za tym stan jego zdrowia lub dotyczy to rodzeństwa. Nadal jednak odsetek umieszczanych dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych jest duży w stosunku do rodzinnych form pieczy zastępczej.

Standardy określone w ustawie, dotyczące pieczy instytucjonalnej zakładają, że z dniem 1 stycznia 2020 r. wiek dzieci w placówkach opiekuńczo-wychowawczych nie będzie niższy niż 10 lat oraz do stycznia 2021 r. placówki te uzyskają też standard 14-osobowy. Realizacja przepisu w praktyce jest trudna, zwłaszcza w kontekście zbyt małej, w stosunku do potrzeb, liczby podmiotów rodzinnej pieczy zastępczej.

Istnieje zatem pilna potrzeba deinstytucjonalizacji pieczy zastępczej w naszym regionie, pojmowanej jako działania prowadzące do odejścia od opieki instytucjonalnej, tj. od opieki świadczonej w placówkach opiekuńczo-wychowawczych powyżej 14 dzieci do usług świadczonych w lokalnej społeczności poprzez tworzenie rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci.

Tak rozumiana deinstytucjonalizacja również nakłada na powiaty obowiązek wspierania działań zmierzających do restrukturyzacji dużych 30 osobowych placówek na rzecz tworzenia małych, zbliżonych do rodzinnych form pieczy. Wpisuje się też w kierunki wskazane w *Krajowym Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020*, wskazującymi na konieczność poprawy standardu opieki w placówkach poprzez zmniejszenie do 14 liczby przebywających w nich dzieci.

Tabela 4. Przyczyny umieszczanie dzieci w pieczy zastępczej

Przyczyna	Liczba dzieci umieszczona w pieczy
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	1 564
Uzależnienia rodziców (w tym od alkoholu)	1 520 (1 493)
Pólsieroctwo	361
Sieroctwo	175
Niepełnosprawność co najmniej jednego z rodziców	171
Przemoc w rodzinie	151
Długotrwała lub ciężka choroba przynajmniej jednego z rodziców	111
Pobyty za granicą co najmniej jednego z rodziców (praca zarobkowa)	83
Nieodpowiednie warunki mieszkaniowe	29
Bezrobocie	20
Ubóstwo	6
Inne	158

Źródło: opracowanie własne ROPS na podstawie *Sprawozdania rzeczowo-finansowego z wykonywania zadań z zakresu wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej za okres 2017 r.*

Dzieci z różnych przyczyn trafiają do pieczy zastępczej. Największy odsetek stanowią dzieci, które do pieczy zastępczej trafiły z powodów bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i uzależnień rodziców, w tym głównie uzależnienia od alkoholu. Niewątpliwie rodziny te przeżywają kryzysy i wymagają szczególnego wsparcia.

2.6. Osoby starsze

Z uwagi na postępujące zjawisko starzenia się społeczeństwa, istotnym jest tworzenie możliwości i rozwiązań, wspierających funkcjonowanie najstarszych mieszkańców naszego regionu. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego liczba osób w wieku poprodukcyjnym w województwie kujawsko-pomorskim w 2017 r. wyniosła 424 813 osób, tj. 20,4% ogółu mieszkańców. Dla porównania w roku w 2016 było to 411 659 osób. Odnotowano zatem wzrost o 13 154 osoby, czyli o ok. 3,2%.

W wieku 75+ odnotowano 138 057 osób, tj. o 795 osób więcej niż w 2016 r. Wówczas było to 137 262 osoby. Najwyższy odsetek osób w wieku 75+, w populacji osób w wieku poprodukcyjnym w 2017 roku, był w powiecie radziejowskim (36%), włocławskim oraz golubsko-dobrzyńskim (35%). Z kolei najniższy udział osób w wieku 75 i więcej lat, wśród osób w wieku poprodukcyjnym, wystąpił w powiatach bydgoskim (29%), świeckim, znińskim i m. Włocławku (30%).

Jak podaje Główny Urząd Statystyczny liczba osób starszych w wieku 85+ w 2017 roku wyniosła 38 481 osób. W porównaniu do 2016 r. liczba ta wzrosła o 1 499 osób (4,1%). Najwyższy odsetek osób w wieku 85+ w populacji osób w wieku poprodukcyjnym odnotowano w powiecie radziejowskim (11%) oraz lipnowskim, rypińskim, sępoleńskim, wąbrzeskim, włocławskim oraz m. Bydgoszcz (10%). Z kolei najniższy odsetek osób w wieku 85 i więcej lat zanotowano w powiatach bydgoskim, inowrocławskim, mogileńskim, nakielskim, świeckim, znińskim, m. Włocławka. Wyniósł on 8%. Współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi²⁰ w 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 24,2, co klasyfikuje region na 10. miejscu w skali kraju. Sytuację tę można ocenić jako dobrą. Jednakże w odniesieniu do roku 2016 odnotowano wzrost współczynnika o 1,1 osoby (2016 r. wyniósł 23,1).

Na podstawie przeprowadzonego w 2013 r. przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu badania *Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się społeczeństwa* wynika, iż ponad 3/4 badanych zamieszkiwało we własnym domu lub mieszkaniu. Ponad połowa osób starszych miała do swojej dyspozycji pokój, a co trzeci dysponował we własnym zakresie aż dwoma pokojami. Jednoosobowe gospodarstwa domowe tworzyła 1/3 seniorów, a co czwarty dwuosobowe.

W liczniejszych gospodarstwach, razem z osobami starszymi, najczęściej zamieszkują: współmałżonkowie, dzieci, a nieco rzadziej wnuki. Na wsiach dominują gospodarstwa trzy- oraz czteroosobowe, w miastach gospodarstwa domowe są mniej liczne²¹.

Jednakże 2/3 seniorów przyznało, że cierpi na przewlekłe schorzenia, co 3 osoba starsza posiada orzeczenie o niepełnosprawności, a co 4 ma problemy z poruszaniem się.

---

²⁰Źródło danych BDL GUS.

²¹ Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Sytuacja życiowa i potrzeby osób starszych z terenu województwa kujawsko-pomorskiego w kontekście starzenia się społeczeństwa*, Toruń 2014 r. s. 27.

Mieszkania seniorów w niewielkim stopniu posiadają udogodnienia i usprawnienia dla osób starszych i niepełnosprawnych – posiada je jedynie 13,7% badanych. Najczęściej pożądanym udogodnieniem jest dostosowanie poszczególnych pomieszczeń w mieszkaniu/domu do wieku i sprawności fizycznej seniorów (np. uchwyty pod prysznicem, kabiny prysznicowej zamiast wanny, likwidacja progów, zamontowanie poręczy przy schodach, czy położenie podłogi antypoślizgowej).

Wychodząc naprzeciw potrzebom osób starszych na terenie województwa organizowane są formy pomocy dedykowane dla tej grupy osób, są nimi formy pomocy instytucjonalnej, środowiskowej wsparcie specjalistyczne, a także aktywizacja i integracja seniorów.

W 2017 roku w regionie funkcjonowało m. in. 28 Dziennych Domów Pomocy. Dienne Domy to ośrodki wsparcia świadczące pomoc w ciągu dnia, w tym oferujące posiłki, rehabilitację, zajęcia edukacyjno-kulturalne oraz wspólne spędzanie czasu przez osoby, które ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność wymagają częściowej opieki i pomocy w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych²². Inną formą pomocy środowiskowej są usługi opiekuńcze. Usługi opiekuńcze świadczone są w miejscu zamieszkania osoby wymagającej wsparcia w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych, opieki higienicznej, pielęgnacji zaleconej przez lekarza, a także umożliwienie kontaktów z otoczeniem. Uprawnienia do tego typu świadczenia reguluje ustawa o pomocy społecznej, która stanowi, iż świadczenie to przysługuje głównie osobom samotnym, które z powodu wieku, choroby, niepełnosprawności lub innej przyczyny wymagają wsparcia innych osób, jak również osobom, którym rodzina nie jest w stanie zapewnić odpowiedniej opieki. W roku 2017 usługami opiekuńczymi objęto 6 751 osób tj. 1,6 % osób w wieku poprodukcyjnym (wśród nich jest to 4,9% osób w wieku 75+ oraz 17,5 % osób w wieku 85+).

Zjawisku starzenia się społeczeństwa towarzyszy wzrost częstotliwości występowania chorób wieku podeszłego, w tym otępień. Choroby otępienne stanowią jedno z najpoważniejszych wyzwań dla opieki zdrowotnej i społecznej, gdyż uznawane są za jedną z głównych przyczyn niepełnosprawności i śmiertelności wśród osób starszych. Szacuje się, że w Polsce choruje ok. 500 tys. osób, w tym ponad połowa z nich to chorzy na otępienie typu alzheimerowskiego (50-60%), otępienie naczyniopochodne (13-35%), mieszane (25%) i inne. Wskazane jest zatem poszukiwanie rozwiązań służących poprawie jakości usług świadczonych na rzecz pacjentów otępiennych poprzez rozwój kompleksowego i skoordynowanego leczenia, opieki środowiskowej i oddziaływań społecznych.

---

²² Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Informator dla Seniora*, Toruń 2018 r.

Dopełnieniem pomocy instytucjonalnej i środowiskowej jest oferta kulturalna i rekreacyjna. Na terenie województwa funkcjonuje 195 Klubów Seniora. W ofercie programowej Klubów Seniora są m.in. zajęcia plastyczne i muzyczne, spotkania poświęcone tematom kulturalnym, czy zdrowotnym, spotkania ze specjalistami z różnych dziedzin, organizowane są również wycieczki turystyczno-krajoznawcze. Ponadto w regionie funkcjonuje 65 Uniwersytetów Trzeciego Wieku (w tym 31 filii), kierujących swoją ofertę edukacyjną do osób starszych.

2.7. Niepełnosprawność

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań z 2011 roku podaje informację, iż liczba osób niepełnosprawnych w województwie kujawsko-pomorskim wynosi 264 313 osób. Niepełnosprawność często może powodować niezdolność do podejmowania pracy zarobkowej. Według *Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań* osoby niepełnosprawne dzielą się na dwie grupy:

1. osoby niepełnosprawne prawnie, tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony;
2. osoby niepełnosprawne biologicznie, tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych stosownie do swojego wieku²³.

W regionie kujawsko-pomorskim liczba osób niepełnosprawnych prawnie wynosiła 194 413 osoby, natomiast niepełnosprawnych biologicznie 69 900 osoby. Niepełnosprawność bezpośrednio może powodować niezdolność do podejmowania pracy zarobkowej. Według danych GUS-BDL liczba osób bezrobotnych niepełnosprawnych w regionie w 2017 stanowiła 3 595 osób.

2.8. Bezdomność

Znaczącym problemem w polityce społecznej województwa kujawsko-pomorskiego jest zjawisko bezdomności. Według ogólnopolskiego badania liczby bezdomnych, które odbyło się w nocy z 8 na 9 lutego 2017 r. w województwie kujawsko-pomorskim przebywało 1 815 osób bezdomnych, co stanowi 5,4% ogółu. Wśród tej grupy 85% stanowią mężczyźni w przedziale wiekowym 41–60 lat (53,4%) z wykształceniem zawodowym (45,9%) oraz

---

²³ Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, *Raport z wyników w województwie kujawsko-pomorskim. Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Bydgoszcz 2012.

podstawowym (37,8%). Pod względem czasu bycia osobą bezdomną największą procentowo grupę stanowią bezdomni od 3 do 5 lat (26,5%) i do 6 lat (26,2%). W celu minimalizowania zjawiska bezdomności istotnym jest zdiagnozowanie powodów jego powstawania. Najczęściej wymieniane powody bezdomności przez badanych prezentuje poniższa tabela:

Tabela 5. Wykaz najczęstszych powodów bezdomności

Powód bezdomności	Wskazania
Eksmisja, wymeldowanie	836
Konflikt rodzinny	791
uzależnienie	771
Przemoc domowa	88
Niepowodzenie w poszukiwaniu pracy poza miejscem zamieszkania	29
Opuszczenie placówki opiekuńczo-wychowawczej	14
Zadłużenie	164
Bezrobocie, brak pracy	339
Opuszczenie zakładu karnego	94
Zły stan zdrowia, niepełnosprawność	198
Inne	43

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Informator o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym na terenie województwa kujawsko-pomorskiego. Zima 2018/ 2019*, Toruń 2018

Ustawowy obowiązek udzielenia schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym należy do zadań własnych gminy (ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej art. 17, ust 1, pkt 3). W realizacji swoich ustawowych zadań gminy są wspierane przez organizacje pozarządowe. Jak prezentuje poniższa tabela w naszym regionie działało 17 organizacji zajmujących się udzielaniem pomocy osobom bezdomnym.

Tabela 6. Organizacje zajmujące się osobami bezdomnymi w województwie kujawsko-pomorskim

TORUŃ	Toruńskie Centrum Caritas im. Błogosławionej Marii Karłowskiej
	MONAR-MARKOT w Toruniu
	Polski Komitet Pomocy Społecznej w Toruniu
BYDGOSZCZ	Zgromadzenie Sióstr Albertynek w Bydgoszczy
	Kujawsko-Pomorski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża w Bydgoszczy
	Kujawsko-Pomorski Zarząd Wojewódzki Polskiego Komitetu Pomocy Społecznej w Bydgoszczy
	Centrum Chrześcijańskie „KANAAAN” Kościół Lokalny Misja „Betezda” w Bydgoszczy
	Bydgoskie Stowarzyszenie Miłosierdzia św. Wincentego a’Paulo
	Caritas Diecezji Bydgoskiej
GRUDZIĄDZ	Koło Grudziądzkie Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta
	Polski Komitet Pomocy Społecznej w Grudziądzu
WŁOCŁAWEK	Caritas Diecezji Włocławskiej
INOWROCŁAW	Terenowy Komitet Ochrony Praw Dziecka w Inowrocławiu
	Towarzystwo Pomocy im. św. Brata Alberta w Inowrocławiu
BRODNICA	Brodnickie Centrum Caritas im. Biskupa Jana Chrapka
CHEŁMNO	Zgromadzenie Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a’Paulo Prowincja Chełmińsko-Poznańska w Chełmnie
	Kujawsko-Pomorskie Stowarzyszenie Pomocy Bliźniemu JUDYM w Kołaczkanie

Źródło: dane własne ROPS w Toruniu

2.9. Kadra pomocy społecznej

Rozwój infrastruktury socjalnej rodzi zapotrzebowanie na wykwalifikowaną kadrę pomocy społecznej, która zapewni odpowiednie wsparcie dla klientów pomocy społecznej. W roku 2017 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego zatrudnionych było w OPS 1 127 pracowników socjalnych w Ośrodkach Pomocy Społecznej oraz 248 asystentów rodziny.

Pracownikiem socjalnym może zostać osoba posiadająca dyplom ukończenia kolegium pracowników służb społecznych lub studiów wyższych na kierunku praca socjalna (lub do 31.12.2013 r. ukończyła studia wyższe na specjalności przygotowującej do zawodu pracownika socjalnego na jednym z kierunków: pedagogika, pedagogika specjalna, politologia, polityka społeczna, psychologia, socjologia, nauki o rodzinie). Zatrudnienie pracowników socjalnych w ośrodkach pomocy społecznej powinno spełniać dwa ustawowo określone kryteria:

- Jeden pracownik socjalny zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy na 2 000 mieszkańców lub na jednego pracownika socjalnego zatrudnionego w pełnym wymiarze czasu pracy przypada nie więcej niż 50 rodzin/ osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną;
- Ośrodek pomocy społecznej zatrudnia w pełnym wymiarze pracy nie mniej niż 3 pracowników socjalnych.

Ustawa o pomocy społecznej ustala dwa stopnie specjalizacji zawodowej w zawodzie pracownika socjalnego:

- I stopień specjalizacji ukierunkowany na uzupełnienie i pogłębienie wiedzy oraz umiejętności zawodowych w zakresie metod pracy;
- II stopień umożliwia awans zawodowy poprzez pogłębienie wiedzy i doskonalenie umiejętności pracy z wybranymi grupami klientów pomocy społecznej²⁴.

W roku 2017 w regionie zatrudnionych było 1 127²⁵ pracowników socjalnych zatrudnionych w OPS oraz 53²⁶ w PCPR (w przeliczeniu na pełne etaty).

W 2017 roku średnia liczba mieszkańców przypadająca na 1 pracownika socjalnego, zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy, wynosiła 1 881 osób, natomiast średnia liczba rodzin i osób samotnie gospodarujących, objętych pracą socjalną, przypadająca na 1 pracownika socjalnego zatrudnionego w OPS w pełnym wymiarze czasu pracy, wynosiła 73.

Zatrudnieni w gminach asystenci rodziny, poprzez prowadzone działania profilaktyczne odgrywają dużą rolę w procesie deinstytucjonalizacji. Prowadzą one bowiem do pozostawienia dzieci w rodzinach naturalnych. Rodzinie przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych wsparcie zapewniają zatrudnieni przez

---

²⁴ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2018 r. poz. 1508, z późn. zm.).

²⁵ Por. Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2017*, Toruń 2018.

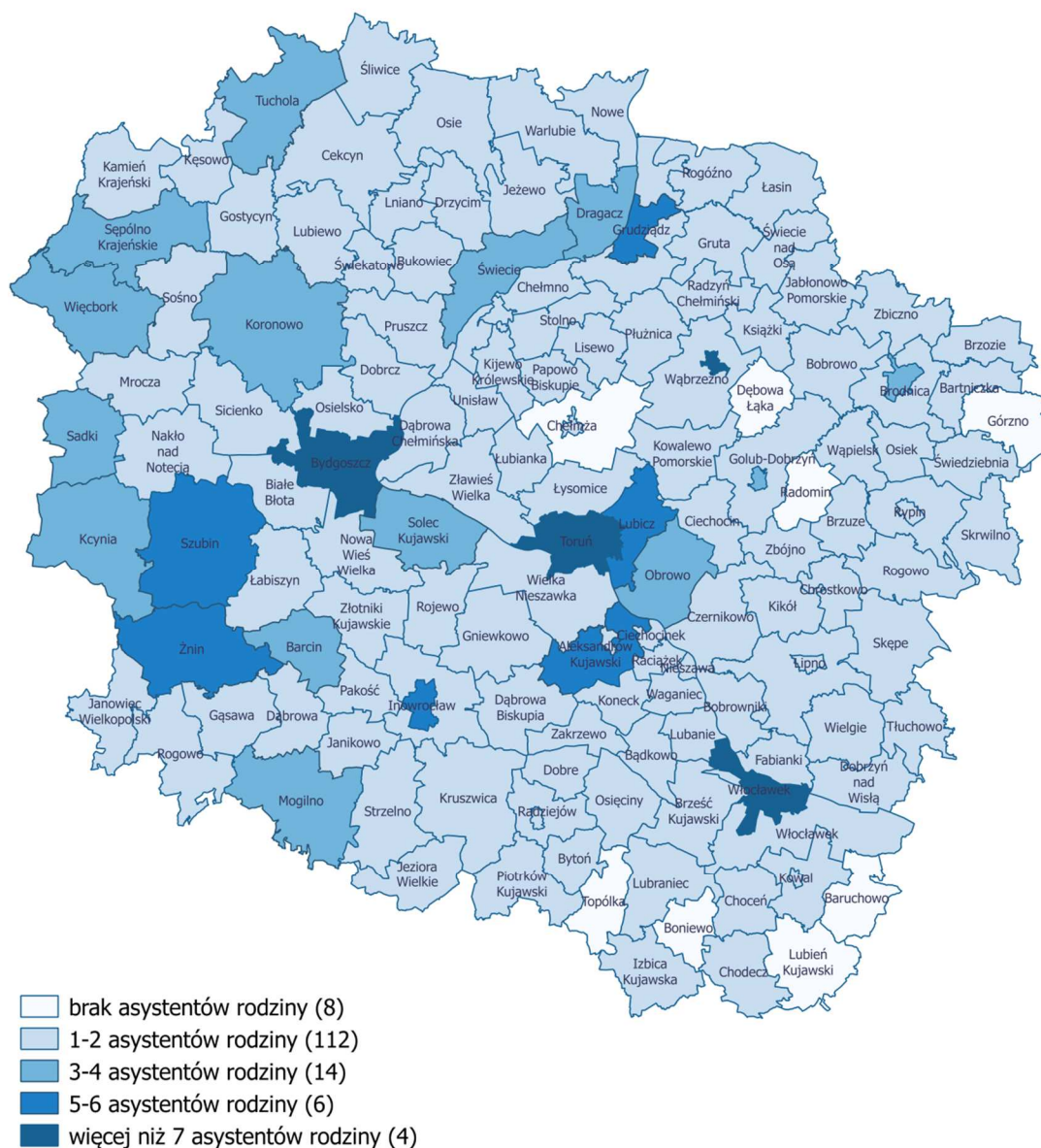
²⁶ Tamże.

gminę asystenci rodziny. Mimo iż prawny obowiązek zatrudnienia asystentów w OPS funkcjonuje od stycznia 2015 r., nadal jeszcze nie każda gmina go spełnia.

W 2017 roku w 136 gminach województwa kujawsko-pomorskiego zatrudniano 248 asystentów rodziny zajmujących się 2 781 rodzinami. Poniższa mapa prezentuje liczbę asystentów rodziny w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego.

Ryc. 4. Asystentura rodziny w 2017 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2017 rok*, Toruń 2018 r.

W porównaniu z rokiem 2016 liczba gmin, na terenie których zatrudniony jest pracownik na stanowisku asystenta rodziny zmalała o 6. Warty uwagi jest fakt, iż 92 gminy zatrudniają jedynie 1 asystenta rodziny, a na terenie 23 gmin (Aleksandrów Kujawski m., Ciechocinek, Jabłonowo Pomorskie, Koronowo, Sicienko, Chełmno m., m. Grudziądz, Grudziądz, Gruta, Gniewkowo, Inowrocław m., Inowrocław, Kruszwica, Dobrzyń nad Wisłą, Osięciny, Skrwilno, Świecie, m. Toruń, Chełmża m., Czernikowo, Zławieś Wielka, Łabiszyn, Włocławek) przekroczony został ustawowy wymóg dopuszczalnej liczby 15 rodzin, z którymi asystent może prowadzić pracę równocześnie. Najwyższy odsetek rodzin korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, które zostały objęte pracą asystenta rodziny odnotowano w powiatach: sępoleńskim (61%), grudziądzkim (57%), najniższy natomiast w miastach na prawach powiatu we Włocławku (11,5%) i w Bydgoszczy (12,5%) oraz w powiecie lipnowskim (16%).

2.10. Instytucjonalne zasoby pomocy i integracji społecznej

W 2017 roku dostępna była między innymi następująca infrastruktura pomocy i integracji społecznej:

Tabela 7. Wykaz instytucjonalnych zasobów pomocy i integracji społecznej

Instytucja	Liczba instytucji
domy pomocy społecznej	50
środowiskowe domy samopomocy	47
warsztaty terapii zajęciowej	36
zakłady aktywności zawodowej	9
kluby integracji społecznej	23
centra integracji społecznej	3
mieszkania chronione	29
ośrodki interwencji kryzysowej	5
rodziny wspierające	0
rodziny zastępcze	2 217
placówki opiekuńczo-wychowawcze	72
rodziny pomocowe	31
żłobki/ kluby dziecięce/ oddziały żłobkowe w przedszkolach*	86
dzienni opiekunowie dla dzieci	26
placówki wsparcia dziennego	76
spółdzielnie socjalne	79

Źródło: Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, *Ocena Zasobów Pomocy Społecznej w Województwie Kujawsko-Pomorskim za 2017 rok*, Toruń 2018 r.

*dane za 2016 rok

3. Stan realizacji projektów i przedsięwzięć podejmowanych przez ROPS w Toruniu (na dzień 31.12.2018 r.)

Liczba funkcjonujących centrów wspierania rodziny – 23;

Liczba wspartych placówek wsparcia dziennego – 2;

Liczba osób objętych usługami wspierania rodziny (poradnictwo specjalistyczne, mediacje, terapia, warsztaty itp.) – 853;

Liczba spotkań dotyczących rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 osób – 6;

Liczba osób, które skorzystały z usług Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej – 800;

Liczba publikowanych wpisów na portalu internetowym Infosenior – 148;

Liczba osób niesamodzielnym objętych wsparciem teleopieki – 55;

Liczba zaktualizowanych wykazów dotyczących infrastruktury dla osób starszych i niesamodzielnym – 6;

Liczba opracowanych Informatorów dla Seniora – 1;

Liczba osób, które uczestniczyły w konferencjach i spotkaniach, prezentujących dobre praktyki w obszarze pomocy i wsparcia osób starszych – 489;

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programach: WykluczeNie – 89, Trampolina 2 – 198;

Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania (IPD) lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (IPR) w ramach programów: WykluczeNie – 89, Trampolina 2 – 195;

Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programach: WykluczeNie – 2, Trampolina 2 – 9;

Liczba osób objętych szkoleniami/ doradztwem w zakresie kompetencji cyfrowych w programie WykluczeNie - 45;

Liczba osób objętych działaniami w zakresie budowania świadomości na temat chorób otępiennych – 136 360;

Liczba wpisów dot. chorób otępiennych publikowanych w mediach społecznościowych - 96;

Liczba instytucji i organizacji które wzięły udział w obchodach Dni Alzheimerowskich w Województwie Kujawsko-Pomorskim – 9;

Liczba opracowań/ raportów nt. zjawiska bezdomności w województwie kujawsko-pomorskim – 1;

Liczba kampanii informacyjnych o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym przeprowadzonych na terenie województwa kujawsko – pomorskiego – 1;

Liczba spotkań Wojewódzkiej Rady ds. Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego – 2;

Liczba zorganizowanych wizyt studyjnych mających na celu zapoznanie się z nowatorskimi rozwiązaniami stosowanymi na rzecz osób bezdomnych – 1;

Liczba zorganizowanych szkoleń, kursów, seminariów oraz innych form pozaszkolnych – 2;

Liczba osób uczestniczących w szkoleniach, kursach, seminariach oraz innych formach pozaszkolnych – 58;

Liczba spotkań doradczych – 3;

Liczba posiedzeń Regionalnej Komisji Egzaminacyjnej ds. stopni specjalizacji zawodowej pracowników socjalnych – 1;

Liczb zidentyfikowanych dobrych praktyk w obszarze wspierania różnych grup/ odbiorców pomocy społecznej - 5;

Liczba upowszechnionych dobrych praktyk – 5;

Liczba zorganizowanych konferencji, seminariów – 1;

Liczba zorganizowanych Kujawsko-Pomorskich Forów Pomocy Społecznej – 1;

Liczba podmiotów, które podjęły współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych – 280;

Liczba pracowników socjalnych objętych coachingiem w ramach projektu – 16;

Liczba przeprowadzonych konsultacji dla pracowników OPS i PCPR (dot. sprawozdania OZPS) – 300;

Liczba przygotowanych raportów – 1;

Liczba opracowanych narzędzi badawczych wraz z analizą wyników i opracowaniem raportu –1;

Liczba zaktualizowanych wskaźników obrazujących gminy województwa kujawsko-pomorskiego, zawierającego m.in. dane demograficzne, rynku pracy, pomocy społecznej oraz infrastruktury społecznej – 54;

Liczba raportów z monitorowania Strategii Polityki Społecznej – 1;

Liczba aktualnych wykazów jednostek pomocy i integracji społecznej (w wersji elektronicznej) – 1;

Liczba porozumień zawartych w ramach sieciowania PES – 6;

Liczba przedsięwzięć służących popularyzowaniu ekonomii społecznej w regionie – 1;

Liczba opracowanych i realizowanych regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej – 1;

Liczba przedsiębiorstw społecznych, które uzyskały status PS na zasadach określonych w załączniku nr 3 do Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020 – 37.

4. Obszary wsparcia, pomocy i włączenia społecznego

Planowanymi obszarami wsparcia, pomocy i włączenia społecznego będą działania prowadzone przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu, w następujących obszarach: rozwoju ekonomii społecznej, wsparcia dla osób starszych, osób bezdomnych, rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania te zawierają się w realizacji następujących projektów:

- 4.1. „Rodzina w Centrum 2” – projekt zakłada zwiększenie dostępu do usług wsparcia rodziny i pieczy zastępczej w województwie kujawsko-pomorskim. Dedykowany jest przede wszystkim rodzinom zastępczym oraz rodzinom z problemami opiekuńczo-wychowawczymi. Okres realizacji projektu to 1.07.2018 r. – 30.06.2020 r.
- 4.2. „Trampolina 2” – projekt skierowany jest do młodzieży w wieku 13-21 lat, zamieszkującej na terenie województwa kujawsko-pomorskiego, objętej sądowym środkiem wychowawczym. Celem projektu jest aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poprzez poprawę i wzmocnienie ich zdolności do zatrudnienia oraz współdziałania w społeczeństwie. Projekt realizowany od 1.09.2018 do 31.08.2020 r.
- 4.3. „Kujawsko-Pomorskie Środowiskowe Centrum Opieki Psychogeriatrycznej w Otepieniach” – skierowany do osób starszych, borykających się z trudnościami okresu wieku starszego, które poprzez ograniczenia zdrowotne nie są w stanie w pełni korzystać z dostępnych usług świadczonych na rzecz osób z otępieniem. Projekt zakłada ulepszanie tych usług poprzez koordynację dostępnych form wsparcia, a także zwiększanie aktywności społecznej umożliwiającej minimalizację wykluczenia społecznego. Projekt realizowany od 1.09.2017 r. do 31.12.2019 r.
- 4.4. „Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu” – projekt ukierunkowany na zwiększenie dostępu do usług opiekuńczych dla osób starszych,

niesamodzielnym borykającym się z trudnościami ruchowymi, zdrowotnymi. Wzrost włączenia społecznego w grupie osób objętej projektem jest możliwy również także dzięki podnoszeniu świadomości, umiejętności i kompetencji osób pełniących opiekę nad osobami starszymi. Okres realizacji projektu to 1.01.2018 r. – 31.12.2019 r.

- 4.5. „Koordynacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim” – głównym celem projektu jest rozwój potencjału sektora ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim poprzez zwiększenie skuteczności i intensywności działań koordynujących. Projekt realizowany w okresie 1.01.2019 – 30.06.2023
- 4.6. Wojewódzki Program Doskonalenia Kadr Pomocy Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Profesja” – program, którego celem jest dążenie do profesjonalnego rozwoju kadry pomocy społecznej województwa kujawsko-pomorskiego i wyposażenie jej w instrumenty, które pozwolą na umiejętne rozwiązywanie problemów społecznych, będących w kręgu zainteresowania pracy socjalnej poprzez uzupełnianie i podnoszenie jakości wiedzy merytorycznej w ramach różnorodnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego. Program realizowany jest corocznie.
- 4.7. „Kooperacja – efektywna i skuteczna” – celem projektu jest wypracowanie i wdrożenie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych dla gmin miejsko-wiejskich w ramach Makroregionu II, obejmującego województwa zachodniopomorskie, pomorskie, kujawsko-pomorskie, wielkopolskie, warmińsko-mazurskie i lubuskie. Projekt realizowany od 1.04.2018 r. do 31.03.2021 r.
- 4.8. „Aktywna Mama, aktywny Tata”. – celem projektu jest zwiększenie aktywności zawodowej 1 000 osób z terenu województwa kujawsko-pomorskiego pełniących funkcje opiekuńcze nad dziećmi do 3 roku życia i ich wspieranie w powrocie na rynek pracy poprzez sfinansowanie opieki nad dziećmi do lat 3 na okres 12 miesięcy oraz zaangażowanie 300 bezrobotnych i biernych zawodowo w działania aktywizujące i szkoleniowe. Projekt realizowany od 1.04.2019 r. do 30.03.2021 r.
- 4.9. „Wykluczenie – nie ma MOWy!” – celem projektu jest wzrost aktywności społecznej, edukacyjnej i zawodowej zwiększającej zdolność funkcjonowania w społeczeństwie młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym, tj. 255

wychowanków 5 Młodzieżowych Ośrodków Wychowawczych (MOW) oraz 1 Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii (MOS), mieszczących się w województwie kujawsko-pomorskim oraz wsparcie 30 nauczycieli pracujących w MOW i MOS. Realizowany od 01.09.2018 r. do 30.08.2021 r.

- 4.10. Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima”, ma na celu uświadomienie zarówno samych potrzebujących, jak i mieszkańców regionu o formach pomocy, jakie mogą być świadczone na rzecz osób bezdomnych (m.in. informacje o schroniskach, noclegowniach, ogrzewalniach, a także jadłodajniach). Projekt realizowany jest corocznie.
- 4.11. „Krajowa Sieć Reintegracji – wzmocnienie instytucji zatrudnienia socjalnego w działaniach polityki społecznej wobec wykluczenia społecznego”. Celem projektu jest wprowadzenie w obszarze reintegracji społecznej i zawodowej nowego profilu usług reintegracyjnych opartych na wielosektorowym współdziałaniu różnych instytucji, podmiotów i organizacji pozarządowych, ukierunkowanych do rozszerzenia zakresu tematycznego zajęć w centrach i klubach integracji społecznej, obejmujących także obszar edukacji, kultury, profilaktyki zdrowotnej oraz sportu i rekreacji. W ramach działań projektowych przewiduje się opracowanie modelu Krajowej Sieci Reintegracji (KSR), utworzenie Ośrodka Sektorowej Animacji Reintegracji (OSAR), opracowanie programu edukacyjnego dla przyszłych animatorów nowych podmiotów zatrudnienia socjalnego – Zespołów Regionalnej Animacji Reintegracji (ZRAR) utworzenie nowych klubów integracji społecznej o nowym modelu usług. W ramach projektu w województwie kujawsko-pomorskim mają powstać 3 KIS-y o nowym profilu usług.

Badania i analizy własne ROPS w Toruniu dotyczące opracowywania i publikowania danych i informacji dotyczących najistotniejszych problemów społecznych. Stanowią one cenne źródło wiedzy o sytuacji grup zagrożonych oraz dotkniętych wykluczeniem społecznym. Dane z raportów i analiz wykorzystywane w codziennej pracy, m.in. przy projektowaniu i wdrażaniu działań, w tym programów naprawczych.

Zmiany demograficzne, starzejące się społeczeństwo, skłaniają do podejmowania działań, zmierzających ku standaryzacji usług społecznych i opiekuńczych. W tym celu zasadne jest opracowanie *Regionalnego Modelu Usług Opiekuńczych* – jako kompendium wiedzy na temat dostępnych form pomocy o charakterze usług opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim. *Regionalny Model Usług Opiekuńczych* zawierał będzie m. in. diagnozę stopnia

realizacji usług opiekuńczych w województwie kujawsko-pomorskim, informacje w zakresie udzielania pomocy w formie usług opiekuńczych przez różne instytucje.

Wszelkie działania zmierzające ku poprawie świadczenia pomocy społecznej i zwiększaniu możliwości włączenia społecznego monitorowane są corocznie w ramach prowadzonych badań, analiz umożliwiających sporządzenie *Oceny Zasobów Pomocy Społecznej*. Dokument ten w przejrzysty sposób prezentuje stan rozwoju pomocy społecznej i działania prowadzone na rzecz włączenia społecznego na obszarze województwa kujawsko-pomorskiego. Zamieszczone w sprawozdaniu dane i informacje uwidaczniają obszary województwa, w których należy zwiększać stopień przedsięwzięć, usprawniających działanie pomocy społecznej i prowadzić działania ukierunkowane na zwiększenie włączenia społecznego.

5. Obszary, cele i działania

Zapisy niniejszego dokumentu zgodne są ze *Strategią Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020. Plan modernizacji 2020+*. Natomiast ujęte w Programie Cele i Działania zbudowane zostały w oparciu o Priorytety i Cele zamieszczone w *Strategii Polityki Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego do roku 2020*.

OBSZAR STRATEGICZNY I: Wspieranie funkcjonowania rodziny

Cel operacyjny Rozwój usług na rzecz rodziny i poprawa jej funkcjonowania

Działania:

- 1.1. Rozwój infrastruktury wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej.
- 1.2. Rozwój i wzmacnianie działań na rzecz rodzin zastępczych oraz rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi poprzez świadczenie usług wspierania rodziny (poradnictwo specjalistyczne, mediacje, terapia, warsztaty dla rodzin i usamodzielnianych wychowanków itp.).
- 1.3. Przygotowanie kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
- 1.4. Wspieranie idei deinstytucjonalizacji poprzez promowanie i działania na rzecz rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej i placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 dzieci.
- 1.5. Organizowanie obchodów Kujawsko-Pomorskich Dni Rodzicielstwa Zastępczego.

Wskaźniki:

- 1.1.1. Liczba funkcjonujących Centrów Wspierania Rodzin.
- 1.1.2. Liczba utworzonych mieszkań treningowych.
- 1.1.3. Liczba wspartych placówek wsparcia dziennego.
- 1.2. Liczba osób objętych usługami wspierania rodziny (poradnictwo specjalistyczne, mediacje, terapia, warsztaty itp.).
- 1.3. Liczba szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej.
- 1.4. Liczba spotkań dotyczących rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 osób.
- 1.5.1. Liczba zorganizowanych obchodów Kujawsko-Pomorskich Dni Rodzicielstwa Zastępczego.
- 1.5.2. Liczba powiatów, które zorganizowały obchody Dni Rodzicielstwa Zastępczego.

OBSZAR STRATEGICZNY II: Aktywizacja, integracja oraz wsparcie osób niesamodzielnymi i zagrożonych wykluczeniem społecznym

Cel operacyjny 1. Rozwój usług na rzecz osób starszych

Działania:

- 1.1. Utworzenie i działalność Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej przy ROPS w Toruniu, wraz z 4 mobilnymi punktami informacji w: Bydgoszczy, Grudziądzu, Inowrocławiu i Włocławku.
- 1.2. Prowadzenie portalu internetowego Infosenior.
- 1.3. Rozwój usług teleopieki dla osób niesamodzielnymi.
- 1.4. Pozyskiwanie i upowszechnianie informacji na temat infrastruktury dla osób starszych i niesamodzielnymi.
- 1.5. Opracowanie *Informatora dla Seniora*.
- 1.6. Organizowanie konferencji i spotkań prezentujących dobre praktyki w obszarze pomocy i wsparcia na rzecz osób starszych.

Wskaźniki:

- 1.1. Liczba osób, które skorzystały z usług Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej.
- 1.2. Liczba publikowanych wpisów na portalu internetowym Infosenior.
- 1.3. Liczba osób niesamodzielnymi objętych wsparciem teleopieki.

- 1.4. Liczba zaktualizowanych wykazów dotyczących infrastruktury dla osób starszych i niesamodzielnych.
- 1.5. Liczba opracowanych *Informatorów dla Seniora*.
- 1.6. Liczba osób, które uczestniczyły w konferencjach i spotkaniach, prezentujących dobre praktyki w obszarze pomocy i wsparcia osób starszych.

Cel operacyjny 2. Aktywizacja i integracja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym

Działania:

- 2.1. Wsparcie młodzieży zagrożonej wykluczeniem poprzez utworzenie 20 Młodzieżowych Centrów na terenie województwa kujawsko-pomorskiego (w 1 MC – 10 osób).
- 2.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu osób niepełnosprawnych objętych sądowym środkiem wychowawczym.
- 2.3. Wsparcie aktywizacji społecznej poprzez organizację wolontariatu, zajęcia profilaktyczno-wychowawcze, zajęcia specjalistyczne np. socjoterapię, arteterapię, wsparcie psychologiczne.
- 2.4. Wsparcie aktywizacji zawodowej młodzieży poprzez pracę z doradcą zawodowym oraz udział w kursach i szkoleniach (w tym cyfrowych), wizytach zawodoznawczych.

Wskaźniki:

- 2.1. 1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie.
- 2.1.2. Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania (IPD) lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (IPR).
- 2.2. Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie.
- 2.3. Wskaźnik efektywności społecznej.
- 2.4.1. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu.
- 2.4.2. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kompetencje po opuszczeniu programu.
- 2.4.3. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu.

2.4.4. Liczba osób objętych szkoleniami/ doradztwem w zakresie kompetencji cyfrowych.

2.4.5. Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek).

Cel operacyjny 3. Aktywizacja zawodowa oraz powrót rodziców i opiekunów na rynek pracy

Działania:

3.1. Wspieranie aktywizacji rodziców dzieci do lat 3.

3.2. Aktywizacja wspierająca powrót na rynek pracy.

Wskaźniki:

3.1.1. Liczba osób objętych wsparciem aktywizacyjnym w postaci doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego

3.1.2. Liczba osób objętych wsparciem w postaci szkoleń.

3.2.1. Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka lub utrzymały zatrudnienie, po opuszczeniu programu.

3.2.2. Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu.

3.2.3. Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu.

3.2.4. Efektywność zatrudnieniowa dla osób w najtrudniejszej sytuacji, w tym imigranci, reemigranci, osoby w wieku 50 lat i więcej, kobiety, osoby z niepełnosprawnościami, osoby długotrwale bezrobotne, osoby z niskimi kwalifikacjami do poziomu ISCED 3.

3.2.5. Efektywność zatrudnieniowa dla pozostałych osób nienależących do ww. grup z p. 3.2.4.

Cel operacyjny 4. Rozwój pomocy dla osób z chorobą otępienną oraz wsparcie opiekunów faktycznych.

Działania:

- 4.1. Opracowanie i publikacja materiałów podnoszących wiedzę na temat chorób otępiennych.
- 4.2. Prowadzenie działań świadomościowych dotyczących problematyki chorób otępiennych.
- 4.3. Prowadzenie mediów społecznościowych o tematyce chorób otępiennych.
- 4.4. Coroczne opracowanie kalendarza Dni Alzheimerowskich w Województwie Kujawsko-Pomorskim.

Wskaźniki:

- 4.1. Liczba wydanych publikacji dot. chorób otępiennych.
- 4.2. Liczba osób objętych działaniami w zakresie budowania świadomości na temat chorób otępiennych.
- 4.3. Liczba wpisów dot. chorób otępiennych publikowanych w mediach społecznościowych.
- 4.4. Liczba instytucji i organizacji, które wzięły udział w obchodach Dni Alzheimerowskich w Województwie Kujawsko-Pomorskim.

Cel operacyjny 5. Ograniczanie zjawiska bezdomności

Działania:

- 5.1. Monitorowanie zjawiska bezdomności w województwie.
- 5.2. Prowadzenie działań informacyjnych o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym w województwie kujawsko – pomorskim.
- 5.3. Współpraca z Wojewódzką Radą ds. Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego.
- 5.4. Poszukiwanie i promowanie nowych rozwiązań w obszarze wychodzenia z bezdomności – organizacja wizyt studyjnych w celu zapoznania z rozwiązaniami stosowanymi na rzecz osób bezdomnych.

Wskaźniki:

- 5.1. Liczba opracowań/ raportów nt. zjawiska bezdomności w województwie kujawsko-pomorskim.
- 5.2. Liczba kampanii informacyjnych o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym przeprowadzonych na terenie województwa kujawsko – pomorskiego.

5.3. Liczba spotkań Wojewódzkiej Rady ds. Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego.

5.4. Liczba zorganizowanych wizyt studyjnych, mających na celu zapoznanie się z nowatorskimi rozwiązaniami stosowanymi na rzecz osób bezdomnych.

OBSZAR STRATEGICZNY III: Rozwój sieci wsparcia kadr infrastruktury pomocy i integracji społecznej

Cel operacyjny 1. Kształcenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej

Działania:

- 1.1. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych kadr pomocy i integracji społecznej poprzez organizowanie szkoleń, kursów, seminariów oraz innych form pozaszkolnych.
- 1.2. Organizowanie i prowadzenie doradztwa specjalistycznego w obszarze skuteczności innowacyjnych metod pracy socjalnej w formach seminariów i grupowych spotkań.
- 1.3. Organizacja pracy Regionalnej Komisji Egzaminacyjnej ds. stopni specjalizacji zawodowej pracowników socjalnych.

Wskaźniki:

- 1.1.1. Liczba zorganizowanych szkoleń, kursów, seminariów oraz innych form pozaszkolnych.
- 1.1.2. Liczba osób uczestniczących w szkoleniach, kursach, seminariach oraz innych formach pozaszkolnych.
- 1.2. Liczba spotkań doradczych.
- 1.3. Liczba posiedzeń Regionalnej Komisji Egzaminacyjnej ds. stopni specjalizacji zawodowej pracowników socjalnych.

Cel operacyjny 2. Wzmacnianie i rozwój systemu wsparcia i współpracy kadr pomocy społecznej

Działania:

- 2.1. Współpraca z Konwentami PCPR i OPS w zakresie wymiany doświadczeń, wiedzy i promowania dobrych praktyk.

2.2. Organizacja różnorodnych form wymiany doświadczeń i wiedzy dla kadr pomocy społecznej innych podmiotów zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych.

2.3. Organizacja Kujawsko-Pomorskiego Forum Pomocy Społecznej.

Wskaźniki:

2.1.1. Liczba zidentyfikowanych dobrych praktyk w obszarze wspierania różnych grup/ odbiorców pomocy społecznej.

2.1.2. Liczba upowszechnionych dobrych praktyk.

2.2.1. Liczba zorganizowanych konferencji, seminariów.

2.2.2. Liczba wydanych publikacji/ informatorów dotyczących wymiany doświadczeń, wiedzy i dobrych praktyk.

2.3. Liczba zorganizowanych Kujawsko-Pomorskich Forów Pomocy Społecznej.

Cel operacyjny 3. Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego

Działania:

3.1. Wypracowanie modelu kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji pomocy a podmiotami innych polityk sektorowych.

3.2. Pilotażowe wdrożenie wypracowanego modelu kooperacji instytucji pomocy i integracji społecznej oraz podmiotów innych polityk sektorowych.

3.3. Wsparcie dla pracowników socjalnych w formie coachingu indywidualnego i grupowego.

3.4. Opracowanie raportu z pilotażu w celu rekomendowania rozwiązań na obszarze całego kraju.

Wskaźniki:

3.1.1. Liczba wypracowanych modeli kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych.

3.1.2. Liczba podmiotów, które podjęły współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji.

3.2. Liczba jednostek samorządu terytorialnego, w których pilotażowo wdrożono wypracowany model kooperacji instytucji pomocy i integracji społecznej oraz podmiotów innych polityk sektorowych.

- 3.3. Liczba pracowników socjalnych objętych coachingiem w ramach projektu.
- 3.4. Liczba wypracowanych raportów obejmujących podsumowanie efektów pilotażu modelu dla gmin miejsko-wiejskich w celu rekomendowania ich do stosowania na obszarze całego kraju.

OBSZAR STRATEGICZNY IV: Rozwój i upowszechnianie badań i analiz w zakresie pomocy i integracji społecznej

Cel operacyjny 1. Określenie potrzeb pomocy społecznej (środowiskowej i instytucjonalnej) oraz integracji społecznej w tym prowadzenie badań i analiz dotyczących zjawisk i problemów społecznych

Działania:

- 1.1. Wsparcie merytoryczne dla pracowników OPS i PCPR w zakresie sporządzania oceny zasobów pomocy społecznej.
- 1.2. Sporządzanie wojewódzkiego raportu oceny zasobów pomocy społecznej wraz z rekomendacjami.
- 1.3. Opracowanie minimum 1 badania/ analizy rocznie z obszaru pomocy i integracji społecznej.
- 1.4. Aktualizacja zestawu wskaźników obrazujących gminy województwa kujawsko-pomorskiego, zawierającego m.in. dane demograficzne, rynku pracy, pomocy społecznej oraz infrastruktury społecznej.
- 1.5. Monitorowanie Strategii Polityki Społecznej i tworzenie raportów o stanie pomocy społecznej.
- 1.6. Uaktualnianie stanu infrastruktury pomocy i integracji społecznej w województwie kujawsko-pomorskim (uaktualnianie elektronicznych baz danych).

Wskaźniki:

- 1.1. Liczba przeprowadzonych konsultacji dla pracowników OPS i PCPR.
- 1.2. Liczba przygotowanych raportów.
- 1.3. Liczba opracowanych narzędzi badawczych wraz z analizą wyników i opracowaniem raportu.
- 1.4. Liczba zaktualizowanych wskaźników obrazujących gminy województwa kujawsko-pomorskiego, zawierającego m.in. dane demograficzne, rynku pracy, pomocy społecznej oraz infrastruktury społecznej.

1.5. Liczba raportów z monitorowania Strategii Polityki Społecznej.

1.6. Liczba uaktualnionych wykazów jednostek pomocy i integracji społecznej (w wersji elektronicznej).

OBSZAR STRATEGICZNY V Rozwój ekonomii społecznej

Cel operacyjny 1. Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej

Działania:

- 1.1. Organizowanie regionalnych spotkań sieciujących dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES), umożliwiających wymianę informacji pomiędzy ośrodkami na temat podejmowanych działań, postępów i problemów w realizacji wsparcia, stosowanych rozwiązaniach i metodach pracy itp., a także agregowanie informacji na temat działalności OWES i wyników ich pracy na poziomie całego regionu oraz uspoźnianie i synchronizowanie tych działań w regionie. Wspieranie działań OWES nakierowanych na jednostki samorządu terytorialnego.
- 1.2. Tworzenie lub dofinansowanie wspólnych przedsięwzięć regionalnych sieci PES (klastry, franczyzy) oraz włączanie PES w istniejące na poziomie regionalnym organizacje branżowe (sieci, klastry).
- 1.3. Tworzenie regionalnych sieci kooperacji PES o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ), mających umożliwić wzajemne uczenie się i wymianę informacji oraz wsparcie tych podmiotów w osiągnięciu standardów usług.
- 1.4. Inicjowanie współpracy jednostek systemu pomocy społecznej, PES, w tym o charakterze reintegracyjnym, OWES dla zwiększenia synergii działań podejmowanych przez te podmioty w procesie aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i wzrostu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.
- 1.5. Budowanie powiązań pomiędzy systemem edukacji, nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym (m.in. konkurs wiedzy dla młodzieży nt. ekonomii społecznej, biznesowe lunche z ekonomią społeczną, praktyki studenckie w podmiotach ekonomii społecznej).
- 1.6. Organizacja przedsięwzięć, służących zwiększaniu widoczności PES jako dostawców produktów i usług oraz wspieranie sprzedaży produktów i usług świadczonych przez PES na poziomie regionalnym (organizacja targów wystawienniczych, finansowanie udziału PS i PES w targach i wystawach regionalnych o charakterze gospodarczym).

- 1.7. Popularyzowanie ekonomii społecznej w regionie: Kujawsko-Pomorskie Forum Ekonomii Społecznej, panel o ekonomii społecznej na Forum Gospodarczym, wyróżnienia w obszarze ekonomii społecznej, m.in. „Zakup prospołeczny”, „Samorząd Przyjazny Ekonomii Społecznej”, „Przedsiębiorstwo zaangażowane społecznie”, portal internetowy poświęcony ekonomii społecznej www.es.rops.torun.pl.
- 1.8. Współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami lokalnymi, w szczególności PES, w zakresie tworzenia lokalnych planów rozwoju ekonomii społecznej lub lokalnych planów udziału PES w rozwoju usług społecznych (spotkania, wymiana informacji, dobre praktyki, doradztwo), uwzględniania aspektów społecznych w zamówieniach publicznych, zlecania zadań PES.
- 1.9. Wspieranie realizacji przez PES usług użyteczności publicznej i współpraca z OWES w tym zakresie.
- 1.10. Zapewnienie funkcjonowania Regionalnego Komitetu Ekonomii Społecznej oraz zespołów roboczych RKES.
- 1.11. Wyznaczanie kierunków rozwoju ekonomii społecznej, aktualizacja regionalnego programu rozwoju ekonomii społecznej.
- 1.12. Reprezentowanie interesów sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym oraz włączenie ekonomii społecznej do *Strategii rozwoju województwa* w obszarach związanych z rynkiem pracy, integracją społeczną, rozwojem przedsiębiorczości oraz innowacji, rozwojem usług użyteczności publicznej oraz innymi priorytetami, w ramach których jest możliwy regionalny rozwój ekonomii społecznej.
- 1.13. Weryfikacja statusu PS na zasadach określonych w załączniku nr 3 do Wytycznych i prowadzenie spisu PS.

Wskaźniki:

- 1.1. Liczba regionalnych spotkań sieciujących dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES).
- 1.2.1. Liczba porozumień zawartych w ramach sieciowania PES.
- 1.2.2. Liczba podmiotów ekonomii społecznej objętych wsparciem w ramach sieciowania;
- 1.3. Liczba regionalnych spotkań sieci kooperacji PES o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ).
- 1.4. Liczba wspólnych inicjatyw jednostek systemu pomocy społecznej, PES, w tym o charakterze reintegracyjnym, OWES dla zwiększenia synergii działań podejmowanych

przez te podmioty w procesie aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i wzrostu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej.

- 1.5. Liczba inicjatyw zmierzających do budowania powiązań pomiędzy systemem edukacji, nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym.
- 1.6. Liczba przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności PES jako dostawców produktów i usług oraz wspieraniu sprzedaży produktów i usług świadczonych przez PES na poziomie regionalnym.
- 1.7. Liczba przedsięwzięć służących popularyzowaniu ekonomii społecznej w regionie.
- 1.8. Liczba gmin, które uwzględniły w dokumentach strategicznych ekonomię społeczną.
- 1.9. Liczba przedsięwzięć zmierzających do realizacji przez PES usług użyteczności publicznej.
- 1.10. Liczba posiedzeń Regionalnego Komitetu Ekonomii Społecznej (RKES).
- 1.11. Liczba opracowanych i realizowanych regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej.
- 1.12. Liczba wydarzeń, podczas których reprezentowane są interesy sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym.
- 1.13. Liczba przedsiębiorstw społecznych, które uzyskały status PS na zasadach określonych w załączniku nr 3 do *Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020*.

6. Finanse w obszarze podejmowanych działań

Źródłem finansowania działań prowadzonych i organizowanych przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu w ramach niniejszego Programu będą m.in. środki (pozyskane na realizację projektów) pochodzące z:

- budżetu samorządu województwa,
- środków budżetu państwa,
- środków unijnych.

Tabela 8. Tabela finansowa

Lp.	Nazwa projektu/ programu	Okres za który podano budżet ²⁷	Wartość projektu ogółem w zł (bez wkładu własnego)	Wartość dofinansowania w zł ze środków europejskich
1.	Rodzina w Centrum 2	2019-2020	9 658 191,00	8 923 329,00
2.	Trampolina 2	2019-2020	6 634 199,00	5 935 862,00
3.	Kujawsko-Pomorskie Środowiskowe Centrum Opieki Psychogeriatrycznej w Otepieniach	2019	41 670,00	39 334,00
4.	Pogodna jesień życia na Kujawach i Pomorzu	2019	1 100 791,00	1 018 748,00
5.	Koordinacja rozwoju ekonomii społecznej w województwie kujawsko-pomorskim	2019-2020	1 440 000,00	1 224 000,00
6.	Wojewódzki program Doskonalenia Kadr Pomocy Społecznej Województwa Kujawsko-Pomorskiego „Profesja”	2019-2020	20 000,00*	-
7.	Kooperacja – efektywna i skuteczna	2019-2020	9 918 110,00	8 358 980,00
8.	Aktywna Mama, aktywny Tata	01.04.2019-31.03.2021	12 276 164,00	10 983 935,87
9.	Wykluczenie nie ma MOWy	2019-2020	3 051 894,00	2 730 641,00

²⁷ Dla projektów, które rozpoczęły się wcześniej niż w 2019 r. lub zakończą się później niż w 2020 r., podano (wyodrębniono wg stanu na dn. 26.04.2019 r.) wartość na ich realizację tylko na lata 2019-2020.

10.	Projekt informacyjny dla osób bezdomnych w województwie kujawsko-pomorskim „Akcja Zima”	2019-2020	20 000,00*	-
		Ogółem	44 161 019,00	39 214 829,87

*Na realizację projektów ze środków Samorządu Województwa Kujawsko-Pomorskiego (w roku 2020) zostanie złożony wniosek, cyklicznie jak w latach poprzednich.

7. Wdrażanie i monitorowanie programu

Program będzie wdrażany i monitorowany przez Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej w Toruniu. Monitoring będzie polegał na ocenie stopnia realizacji założonych Celów Operacyjnych przedstawionych w Programie. Podstawowymi informacjami umożliwiającymi monitorowanie Programu będą:

- Wskaźniki określone dla poszczególnych celów operacyjnych, które ukażą poziom ich realizacji;
- Sprawozdania i dane z prowadzonych badań/ działań/ projektów/ arkuszy monitorujących.

Sprawozdanie z realizacji Programu będzie sporządzone za dany rok w pierwszym półroczu następnego roku

Tabela 9. Monitoring realizacji obszarów strategicznych

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy ²⁸
OBSZAR STRATEGICZNY I: Rozwój usług na rzecz rodziny i poprawa jej funkcjonowania		
Cel operacyjny 1. Rozwój usług na rzecz rodziny i poprawa jej funkcjonowania		
Liczba funkcjonujących centrów wspierania rodziny	liczba centrów	23**
Liczba utworzonych mieszkań treningowych	liczba mieszkań	2
Liczba wspartych placówek wsparcia dziennego	liczba placówek	2
Liczba osób objętych usługami wspierania rodziny (poradnictwo specjalistyczne, mediacje, terapia, warsztaty itp.)	liczba osób	1 788
Liczba szkoleń dla kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej	liczba szkoleń	4
Liczba spotkań dotyczących rozwoju rodzinnych form pieczy zastępczej oraz placówek opiekuńczo-wychowawczych do 14 osób	liczba spotkań	54
Liczba zorganizowanych obchodów Kujawsko-Pomorskich Dni Rodzicielstwa Zastępczego	liczba spotkań	2
Liczba powiatów, które zorganizowały obchody Dni Rodzicielstwa Zastępczego	liczba powiatów	23
OBSZAR STRATEGICZNY II: Aktywizacja, integracja oraz wsparcie osób niesamodzielnych i zagrożonych wykluczeniem społecznym		
Cel operacyjny 1. Rozwój usług na rzecz osób starszych		
Liczba osób, które skorzystały z usług Regionalnego Centrum Informacji Senioralnej.	liczba osób	1 600
Liczba publikowanych wpisów na portalu internetowym Infosenior.	liczba wpisów	300
Liczba osób niesamodzielnych objętych wsparciem teleopieki	liczba osób	210
Liczba zaktualizowanych wykazów dotyczących infrastruktury dla osób starszych i niesamodzielnych	liczba wykazów	14
Liczba opracowanych <i>Informatorów dla Seniora</i>	liczba opracowanych	2

²⁸ W tym również dla projektów, kończących się po roku 2020. Wartość docelowa wskaźników ma charakter deklaracyjny a nie zobowiązujący.

** Zakłada się utrzymanie funkcjonujących centrów wspierania rodziny.

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy ²⁸
	publikacji	
Liczba osób, które uczestniczyły w konferencjach i spotkaniach, prezentujących dobre praktyki w obszarze pomocy i wsparcia osób starszych	liczba osób	1 164
Cel operacyjny 2. Aktywizacja i integracja młodzieży zagrożonej wykluczeniem społecznym		
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	liczba osób	255 (WykluczeNie) 400 (Trampolina 2)
Liczba osób, dla których zostały utworzone Indywidualne Plany Działania (IPD) lub Indywidualne Plany Resocjalizacyjne (IPR)	liczba osób	255 (WykluczeNie) 400 (Trampolina 2)
Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	liczba osób	5 (WykluczeNie) 5 (Trampolina 2)
Wskaźnik efektywności społecznej	procent	78,43% (WykluczeNie) 75% (Trampolina)
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	liczba osób	7(WykluczeNie) 15 (Trampolina 2)
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, które uzyskały kompetencje po opuszczeniu programu	liczba osób	14 (WykluczeNie) 22 (Trampolina 2)
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy po opuszczeniu programu	liczba osób	0 (WykluczeNie) 20 (Trampolina 2)
Liczba osób objętych szkoleniami/ doradztwem w zakresie kompetencji cyfrowych	liczba osób	130 (WykluczeNie) 200 (Trampolina 2)
Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek).	liczba osób	0 (WykluczeNie) 20 (Trampolina 2)
Cel operacyjny 3. Aktywizacja zawodowa i powrót na rynek pracy		
Liczba osób objętych wsparciem aktywizacyjnym w postaci doradztwa zawodowego, pośrednictwa pracy, poradnictwa zawodowego	liczba osób	300

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy²⁸
Liczba osób objętych wsparciem w postaci szkoleń	liczba osób	271
Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka lub utrzymały zatrudnienie, po opuszczeniu programu	liczba osób	700
Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu	liczba osób	300
Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	liczba osób	217
Efektywność zatrudnieniowa dla osób w najtrudniejszej sytuacji, w tym imigranci, reemigranci, osoby w wieku 50 lat i więcej, kobiety, osoby z niepełno sprawnościami, osoby długotrwale bezrobotne, osoby z niskimi kwalifikacjami do poziomu ISCED 3	procent	42%
Efektywność zatrudnieniowa dla pozostałych osób nienależących do ww. grup z p. 3.2.4.	procent	52%
Cel operacyjny 4. Rozwój pomocy dla osób z chorobą otępienną oraz wsparcie opiekunów faktycznych		
Liczba wydanych publikacji dot. chorób otępiennych	liczba publikacji	1
Liczba osób objętych działaniami w zakresie budowania świadomości na temat chorób otępiennych	liczba osób	272 720
Liczba wpisów dot. chorób otępiennych publikowanych w mediach społecznościowych	liczba wpisów	192
Liczba instytucji i organizacji które wzięły udział w obchodach Dni Alzheimerowskich w Województwie Kujawsko-Pomorskim	liczba podmiotów	30
Cel operacyjny 5. Ograniczenie zjawiska bezdomności		
Liczba opracowań/ raportów nt. zjawiska bezdomności w województwie kujawsko-pomorskim	liczba publikacji	3
Liczba kampanii informacyjnych o miejscach udzielania pomocy osobom bezdomnym przeprowadzonych na terenie województwa kujawsko – pomorskiego	liczba kampanii	3
Liczba spotkań Wojewódzkiej Rady ds. Bezdomności i Wykluczenia Mieszkaniowego	liczba spotkań	6

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy²⁸
Liczba zorganizowanych wizyt studyjnych mających na celu zapoznanie się z nowatorskimi rozwiązaniami stosowanymi na rzecz osób bezdomnych	liczba spotkań	3
OBSZAR STRATEGICZNY III: Rozwój sieci wsparcia kadr infrastruktury pomocy i integracji społecznej		
Cel operacyjny 1. Kształcenie i doskonalenie kadr pomocy społecznej²⁹		
Liczba zorganizowanych szkoleń, kursów, seminariów oraz innych form pozaszkolnych	liczba spotkań	2
Liczba osób uczestniczących w szkoleniach, kursach, seminariach oraz innych formach pozaszkolnych	liczba osób	50
Liczba spotkań doradczych	liczba spotkań	10
Liczba posiedzeń Regionalnej Komisji Egzaminacyjnej ds. stopni specjalizacji zawodowej pracowników socjalnych	liczba spotkań	2
Cel operacyjny 2. Wzmacnianie i rozwój systemu wsparcia i współpracy kadr pomocy społecznej		
Liczb zidentyfikowanych dobrych praktyk w obszarze wspierania różnych grup/ odbiorców pomocy społecznej	liczba dobrych praktyk	5
Liczba upowszechnionych dobrych praktyk	liczba dobrych praktyk	5
Liczba zorganizowanych konferencji, seminariów	liczba spotkań	2
Liczba wydanych publikacji/ informatorów dotyczących wymiany doświadczeń, wiedzy i dobrych praktyk	liczba publikacji	2
Liczba zorganizowanych Kujawsko-Pomorskich Forów Pomocy Społecznej	liczba spotkań	2
Cel operacyjny 3. Wzmocnienie potencjału instytucji działających na rzecz włączenia społecznego		
Liczba wypracowanych modeli kooperacji pomiędzy instytucjami pomocy i integracji społecznej a podmiotami innych polityk sektorowych	liczba modeli	1
Liczba podmiotów, które podjęły współpracę na rzecz opracowania modelu kooperacji	liczba jednostek	288
Liczba jednostek samorządu terytorialnego, w których pilotażowo	liczba jednostek	50

²⁹ Wartość stanu bazowego dla wieloletniego programu „Profesja” podana jako wartość stanu w 2017 r.

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy²⁸
wdrożono wypracowany model kooperacji instytucji pomocy i integracji społecznej oraz podmiotów polityk sektorowych		
Liczba pracowników socjalnych objętych coachingiem w ramach projektu	liczba osób	100
Liczba wypracowanych raportów obejmujących podsumowanie efektów pilotażu modelu dla gmin miejsko-wiejskich w celu rekomendowania ich do stosowania na obszarze całego kraju	liczba raportów	1
OBSZAR STRATEGICZNY IV Rozwój i upowszechnianie badań i analiz w zakresie pomocy i integracji społecznej		
Cel operacyjny 1 Określenie potrzeb pomocy społecznej (środowiskowej i instytucjonalnej) oraz integracji społecznej w tym badania i analizy dotyczące zjawisk i problemów społecznych		
Liczba przeprowadzonych konsultacji dla pracowników OPS i PCPR (dot. sprawozdania OZPS)	liczba konsultacji	600
Liczba przygotowanych raportów	liczba raportów	2
Liczba opracowanych narzędzi badawczych wraz z analizą wyników i opracowaniem raportu	liczba raportów	2
Liczba zaktualizowanych wskaźników obrazujących gminy województwa kujawsko-pomorskiego, zawierającego m.in. dane demograficzne, rynku pracy, pomocy społecznej oraz infrastruktury społecznej	liczba wskaźników	108
Liczba raportów z monitorowania Strategii Polityki Społecznej	liczba raportów	2
Liczba aktualnych wykazów jednostek pomocy i integracji społecznej (w wersji elektronicznej)	liczba raportów elektronicznych	2
OBSZAR STRATEGICZNY V Rozwój ekonomii społecznej		
Cel operacyjny 1. Wzmocnienie sektora ekonomii społecznej		
Liczba regionalnych spotkań sieciujących dla ośrodków wsparcia ekonomii społecznej (OWES)	liczba spotkań	5
Liczba porozumień zawartych w ramach sieciowania PES	liczba porozumień	8
Liczba regionalnych spotkań sieci kooperacji PES o charakterze reintegracyjnym (CIS, KIS, ZAZ, WTZ)	liczba spotkań	15
Liczba wspólnych inicjatyw jednostek systemu pomocy społecznej,	liczba inicjatyw	7

Wskaźnik	Jednostka miary	Stan docelowy²⁸
PES, w tym o charakterze reintegracyjnym, OWES dla zwiększenia synergii działań podejmowanych przez te podmioty w procesie aktywizacji osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym i wzrostu zatrudnienia w sektorze ekonomii społecznej		
Liczba inicjatyw zmierzających do budowania powiązań pomiędzy systemem edukacji, nauką, biznesem i ekonomią społeczną na poziomie regionalnym	liczba inicjatyw	18
Liczba przedsięwzięć służących zwiększaniu widoczności PES jako dostawców produktów i usług oraz wspieraniu sprzedaży produktów i usług świadczonych przez PES na poziomie regionalnym	liczba przedsięwzięć	24
Liczba przedsięwzięć służących popularyzowaniu ekonomii społecznej w regionie	liczba przedsięwzięć	8
Liczba gmin, które uwzględniły w dokumentach strategicznych ekonomię społeczną	liczba gmin	51
Liczba przedsięwzięć zmierzających do realizacji przez PES usług użyteczności publicznej	liczba przedsięwzięć	9
Liczba posiedzeń Regionalnego Komitetu Ekonomii Społecznej (RKES).	liczba spotkań	9
Liczba opracowanych i realizowanych regionalnych programów rozwoju ekonomii społecznej	liczba programów	2
Liczba wydarzeń, podczas których reprezentowane są interesy sektora ekonomii społecznej na poziomie regionalnym	liczba wydarzeń	25
Liczba przedsiębiorstw społecznych, które uzyskały status PS na zasadach określonych w załączniku nr 3 do <i>Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020</i>	liczba podmiotów	93